

Jens Velle og Michael Dupont: Tycho Brahes salg af hovedgården Knutstorp i Skåne 1594-98

Danske Magazin, bind 51. Første hæfte.

Udgivet af Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie. 2010.

Publiceret med tilladelse fra Danske Magazin.

FACULTY OF HUMANITIES

AARHUS UNIVERSITY

Tycho Brahes salg af hovedgården Knutstorp i Skåne 1594-98

Fra skøde og dombrev til låsebrev

Af Michael Dupont og Jens Velle

[Jens Velle har hovedansvaret for indledningen og Michael Dupont for transskriptionen]

Indledning

1. Om Tycho Brahe og arkivet på Gavnø

Den 9. maj 1571 døde rigsråd Otte Brahe (1518-71) på Helsingborg Slot, og hans gennem årene samlede gods skulle nu fordeles blandt de mange børn. Værdien af de spredte gårde rundt i landet skulle opgøres, og en retfærdig fordeling skulle foretages mellem sønner og døtre. Det må have taget en årrække. Vi kender ikke til detaljerne i forløbet, men resultatet blev, at de to ældste sønner Tycho (1546-1601) og Steen (1547-1620) fik overdraget Knutstorp¹ i Kågerød Sogn i Skåne, som blev betragtet som slægtens centrale hovedgård, mens de øvrige arvinger, 2 sønner og 2 døtre, delte resten.² Tycho har åbenbart under et af sine ophold på Knutstorp forelsket sig i den ikkeadelige Kirstine, som den 13. oktober 1573 fødte datteren Kirstine. I årene 1574-83 fødte hun yderligere 4 døtre og 3 sønner. Ifølge dansk lov var børnene ægtefødte, men juridisk set var de borgerlige og kunne hverken arve det adelige våbenskjold eller gods efter deres fader.³ Dette for Tycho ømtålelig forhold har vel ofte været diskuteret i familien, men først i 1594 kom der en afklaring, som på én gang løste problemet: Tycho solgte sin halvdel af Knutstorp til Steen. Oplysningen om salget har længe været kendt via et brev – trykt i *Danske Magazin* i 1746 – som Tycho 10. juli 1597 under sin bortrejse fra Danmark skrev til Christian 4. Heri omtaler han kort, at han har været tvunget til ”att aff-

1. I redegørelsen her benyttes den svenske betegnelse for Brahefamiliens skånske hovedgård *Knutstorp*. I det transskriberede skøde skrives navnet i den danske version *Knudstrup*.

2. Brahefamiliens slægtsrelationer er detaljeret oplyst i Albert Fabritius: Brahe, i: *Danmarks Adels Aarbog* 1950, s. 1-32.

3. John Robert Christianson: *Tycho Brahe. Renæssancen på Hven*, Kbh. 2008, s. 23-25; Alex Wittendorff: *Tyge Brahe*, Kbh. 1994, s. 85-89.

hende alt mitt fæderne goudtz”.⁴ Oplysningen om salget blev i 1873 nærmere præciseret, da Braheforskeren F.R. Friis (1836-1910) i *Danske Magazin* kunne bringe et brev fra 10. august 1594, hvor Tycho Brahe erklærer at have solgt Knutstorp til broderen.⁵

I årene 1913-29 udkom i 15 bind den imponerende kildesamling *Tycho Brahe Dani Opera Omnia*, hvor udgiveren, astronomen J.L.E. Dreyer (1852-1926), kunne fremlægge stort set alt dengang tilgængeligt kildemateriale – breve, manuskripter, trykte bøger – med relation til den berømte astronom. Meget lidt er siden dukket frem i udenlandske arkiver og biblioteker. Om salget af Knutstorp finder vi i de trykte akter blot oplysningerne i de to ovenfor omtalte breve. Men arkivar i Rigsarkivet Eiler Nystrøm (1874-1948), som var udgiveren af bind 14 af *Opera Omnia* fra 1928 med de mange aktstykker, der knyttede sig til Tycho Brahes liv, havde dog kendskab til materialet på Gavnø. I den latinske kommentar ”Annotationes Editoris”, der slutter bindet, har han side 318 anført, at han har udeladt disse Gavnø-dokumenter i udgaven: ”cum verbis tantum sollemnibus conscriptæ sint” (da de kun er affattet i de sædvanlige vendinger). Det er sikkert på grund af brugen af latin i kommentaren, at eksistensen af det i mange henseender interessante kildemateriale ikke har været inddraget i Tycho Brahe-forskningen.

I forbindelse med en række planlagte udgivelser med relation til Tycho Brahes virke gennemgik Jens Vellev, den ene af de to nærværende udgivere, blandt andet på Det Kgl. Bibliotek en række efterladte papirer fra F.R. Friis. Og her dukkede der et manuskript frem: ”Dokumenter angaaende Knutstorp i Skaane. Meddelt af F.R. Friis”.⁶ Og hurtigt viste det sig, at de 19 håndskrevne sider indeholdt afskrifter af en række dokumenter, der i detaljer redegjorde for det komplicerede salg af godset i 1594. Først redegør Friis kort for det brev, som han havde trykt i *Danske Magazin* i 1873, hvorefter han bemærker, at han nu ser sig ”i Stand til at meddele nogle flere Dokumenter, som vedkommer denne Sag, nemlig det Skjøde, som Tyge Brahe 1594 gav sin Broder Steen Brahe paa den ene Halvdel af Gaarden og Godset, et Par Dombreve, en Stævning og endelig et Laasebrev”.

Den korte indledning, som vel var beregnet til trykningen i *Danske Magazin*, slutter: ”Disse Originaldokumenter findes i Godsarkivet paa Gaunø, og det skyldes Hr. Kammerjunker Barner velvillige Mellekomst, at jeg har faaet Leilighed til at tage afskrifter af dem”. Det fremgår ikke af manuskriptet selv, hvornår afskriften er foretaget. *Kammerjunker Barner*, som med stor sandsynlighed er identisk med den historisk interesserede Konrad Barner (1836-1903), har vel formidlet kontakten til Gavnø

4. *Danske Magazin*, 2 bind, 1746 s. 328. Brevet er også trykt i Tycho Brahe: *Tychonis Brahe Dani Opera Omnia* 1-15, Kbh. 1913-29, bd. 14, 1928, nr. 125.

5. F.R. Friis: Om Salget af Knutstrup, i: *Danske Magazin*, fjerde række, andet bind, 1873, s. 324-25; brevet er også trykt i Brahe 1913-1929, bd. 14, 1928, nr. 102.

6. KB Add. 1223 t, 4°.

7. *Oversigt over Det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger Juni 1926 – Maj 1927*, Kbh. 1927, s. 157. De omfattende årlige publikationer er i forbindelse med nærværende redegørelse gennemgået på biblioteket på Videnskabernes Selskab.

Arkivmateriale synes ikke at være bevaret der. I 1949 flyttedes Kommissionens sæde til Århus, og sekretariatet blev henlagt under Erhvervsarkivet. Kommissionen blev nedlagt 2005. Arkivar ved Videnskabernes Selskab Bjarne Stavnshøj takkes for hjælp med denne delundersøgelse. På Erhvervsarkivet foreligger der blot maskinskrrevne gennemslagskopier af en lang række arkivregistraturer – herunder også Gavnøs.

8. Kommissionen redegjorde årligt for undersøgelserne med ensartede overskrifter: "Kommissionen til Undersøgelse af de i dansk Privateje bevarede Kilder til dansk Historie".

9. Af akterne på Landsarkivet fremgår det, at de ældre dokumenter "Breve i Gavnø arkiv indtil 1700" ikke var at finde på Gavnø (brev af 8. marts 1967 fra Godsarkivet til Landsarkivet). I kvitteringen af 13. marts 1967 fra landsarkivar Harald Jørgensen til Godskontoret nævnes, at "Vi håber stadig, at de forsvundne breve fra tiden før 1700 en dag må dukke op. Der synes stadig at være en mulighed for, at disse breve har været indlånt til rigsarkivet, og vi vil forsøge at finde ud af, hvornår dette eventuelle indlån har fundet sted". – Akterne er åbenbart senere dukket op!

som en følge af hans egne historiske studier. Det er da sket i tiden før 1903, og det kan derfor undre, at Friis aldrig fik befordret sit spændende manuskript i trykken.

Tiden gik, og dokumenterne lå fortsat ret ubemærket (se dog nedenfor under afsnittet "Besegling") i arkivet på Gavnø, indtil de i 1926 sammen med godsets andre ældre dokumenter blev gennemgået af kommissionen, som på initiativ af professor Aage Friis var nedsat i 1922 med den lange titel *Det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Kommission til Undersøgelse af de i dansk Privateje bevarede Kilder til dansk Historie*. Dens arbejde skulle ses som en naturlig reaktion på vedtagelsen af loven af 4. oktober 1919 om afløsning af len og stamhuse. I den følgende tid skiftede mange af landets herregårde ejere, efter at de var overgået til fri ejendom. Godsarkiverne, som ofte var dannet gennem flere generationer i samme familie, var nu truede på deres fortsatte eksistens. Gennem korrespondance og besøg fik kommissionens medlemmer lejlighed til at få overblik over et meget betydeligt – og ofte ukendt – arkivmateriale. Efter en indledende registrering blev mange af arkiverne med ejernes tilladelse overdraget de relevante offentlige arkivinstitutioner.

I kommissionens beretning for arbejdet i 1926, trykt i *Oversigt over Det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger Juni 1926 – Maj 1927*,⁷ kunne det kort berettes, at der i forvejen fandtes "en udførlig Registrant, som Kommissionen har faaet Tilladelse til at Afskrive. Paa enkelte Punkter vil der blive Tale om supplerende Undersøgelser".⁸ Endvidere fremgik det, at en del af samlingens breve indtil 1700 var afgivet til det norske Rigsarkiv. Som indledning til den registratur, der i dag i renskrevet form forefindes på Landsarkivet for Sjælland, anføres: "Over disse 281 'Breve indtil 1700' er der på Gavnø udfærdiget en registratur, revideret og omskrevet af arkivkommissionen i 1927-28. Af samlingen er 80 stk. på papir. 27 breve, hovedsagelig de ældste, er afgivet til Norge i 1925". Afleveringen af arkivet til Landsarkivet foregik i 1967.⁹

I tiden efter 2000 indledte Landsarkivet en nyregistrering af Gavnøarkivets pergamentbreve ved arkivar Karsten Gabrielsen (1954-2006), som gav Jens Vellev adgang til indledende studier af brevene med relation til Knutstorp. I forbindelse med Renæssanceåret 2006 blev skødet fra 1594 udstillet på Nationalmuseets omfattende udstilling "Tycho Brahes Verden. Danmark og Europa 1550-1600".

Ud over skødet og udvalget af de bevarede følgebreve sluttede med låsebrevet indeholder arkivet også en række mage-skiftebreve med tilknytning til Brahernes skånske virke. Tre breve med relevans for Knutstorps historie i 1590'erne vil også

*I nogle få eksemplarer af Tycho Brahes berømte bog *Mechanica*, trykt i Wandsbek ved Hamborg i 1597/98, lod han bag på titelbladet indklæbe en akvarel, hvor han fremtrådte i typisk renæssancedragt med pibekrave og gyldne kæder. Foto: Jens Vellev 2005 efter eksemplaret af bogen på Strahovklosterets bibliotek i Prag.*

– sammen med akterne omkring Tycho Brahes afståelse – blive trykt nedenfor. Det skal her påpeges, at arkivet indeholder flere breve, der har relevans for Brahefamiliens ældre godshistorie. De fleste fra 1500-tallet, men også nogle fra det følgende århundrede.¹⁰

2. Knutstorparkivets ældre historie samt om Knutstorps ejere

Det faktum, at ejendomsbreve fra slutningen af 1500-tallet med relation til et gods i Skåne bliver opdaget på en herregård på Sydsjælland 400 år senere, kræver lidt forklaring. Tycho Brahes fader Otte arvede 1523 Knutstorp, som han skrev sig til. Gården havde da været i slægtens eje i et par generationer. Af det oprindelige firelængede anlæg er nu blot bevaret den søndre treetagers hovedbygning og lidt af den østre sidelænge. En indskrifts-

10.

Her kan nævnes breve med relation til Otto Brahes gods: 27.5.1547, 29.10.1547, 15.4.1551, 17.5. 1557, 7.8.1560, 1.9. 1570.

Knutstorps hovedbygning set fra syd. Oprindeligt var borgen omgivet af en nu bortdrænet sø. Efter flere drastiske renoveringer fremtræder facaden stærkt normaliseret, men mange spor vidner om en kompliceret bygningshistorie. Øverst ses fem skoldehuller, der vidner om en oprindelig forsvarsfunktion. Foto: Jens Velle 2008.

tavle, der nu sidder til venstre for hovedbygningens indgang på nordsiden, fortæller, at Otte Brahe i 1551 byggede huset. Ved hans død 1571 overgik gården, som det er omtalt ovenfor, til sønnerne Tycho og Steen. Den sidste blev i 1594 eneejer. Ejerskabet fortsatte nu i familien i mere end 150 år – den sidste mandlige indehaver af Knutstorp var Steen Brahe (1623-77). I 1663 overlod han gården til den ene af sine døtre Sophie (1648-71) og bosatte sig i Danmark. Hun giftede sig 1665 med den mægtige Knud Thott (1638-1702), hvorved han kunne indlemme Knutstorp i sin omfattende godssamling. Ægteparret tog ophold på Knutstorp, hvor hun foruden to dødfødte fik yderligere tre længerelevende piger: Jytte Dorette (1668-1717) samt tvillingerne Sofie (1669-1728) og Anne Helvig (1669-1741).

Skåne var i 1658 blevet svensk, men 1675 forsøgte Danmark sig med en revanchekrig, som efter blodige slag sluttede 1679 uden ændrede landegrænser. Under krigen blev Knud Thott anklaget for forræderi, hans gods blevet konfiskeret og Knutstorp afbrændt 1678. Efter fredslutningen fik han dog oprejsning og sine ejendomme tilbage, men han glemte aldrig den uret, han og hans familie havde været udsat for. De fleste skånske godser blev solgt, et enkelt – Næs, nuværende Trollenæs i Onsjø Herred – mageskiftede han med Gavnø. Knutstorp, som han vel havde en særlig tilknytning til, beholdt han.

Men i tiden fremover var det Gavnø, der kom til at optage det meste af hans tid. Det noget forsømte landbrug blev styrket

blandt andet ved indkaldte skånske fæstebønder, som her fik gode forhold. Mon ikke han klog af skade bragte adkomstbreve og skøder fra Skåne med til Gavnø. Ved hans død i 1702 arvede tvillingerne Sofie og Anne Hedvig Gavnø. Det har vel efterhånden været besværligt at administrere Knutstorp i det svenske Skåne, og i 1704 blev godset solgt til admiral og friherre Cornelius Ankarstierna (1655-1714).¹¹ Sønneren admiral Hans Ankarstierna gennemførte i 1726 en omfattende renovering af de i 1678 brændte bygninger. Herom fortæller en indskriftstavle til højre for hovedbygningens indgang. I 1739 solgte han godset til sin brors enke, som i 1771 solgte det videre til greve Frederik Georg Hans Carl Wachtmeister (1720-92), hvis slægt stadig ejer og bebor det historiske sted.¹²

3. Forfølgning til lås

Indtil vedtagelsen af Danske Lov i 1683 skulle erhvervelse af ejendomsdom foregå på en påfaldende omstændelig og på flere punkter noget uforståelig måde. Grundtrækkene i den komplicerede retspraksis kan spores tilbage til det 14. århundrede, men den fik først med Christian 4.s forordning af 10. december 1621 en på tryk fast formulering.¹³ I store træk bygger teksten her på den såkaldte *instruks* bevaret i ganske mange næsten enslydende manuskripter fra Frederik 2.s tid¹⁴ – nogle med bevaret titel: "En instruks at forfølge rigens dele her i Danmark til indførsel, rømning og til lås". Om det sidste emne – at opnå låsebrev på en ejendom – indledes redegørelsen med:

"Huo nogit Gods vil følge til Laasz hannd skal haffue det vdi sinn frie rolige haffuendis Vere, oc saa fare til Ting med sine Eyendoms- oc Atkomis-Breffue, oc lade dennem der lees oc forkynde, at hannd slig Godtz vdi Heffd oc Vere haffuer, oc vil forfylge det til Laasz, oc sidenn tage det der bescreffuen ved Naffnn. Sidenn maa hand fare til Rigens Cantzeler, oc tage derpaa Stadfestelsebreff oc sidenn annden Forfyllinng effter Tiden, som nu effterfølger."

Og derefter følger så i detaljer redegørelsen for retsforløbet med de mulige forhindringer, som kan opstå, hvor nogen fremkommer med indvendinger i form af genbreve. Hvis ingen uenighed opstår, udfærdiges nu et *Stadfæstelsesbrev*, som ifølge instruksens indledes med "Wi Frederich &c. Gøre alle vitterligt, at for osz var skicket osz Elskelige N. met et Breff, som A., B., C., D. haffde vdgifuit oc beseglit, luidendis: at hannd haffuer soldt, skiød oc afhenndet fra sig oc sine Arffinger enn sinn Gaard vdi N., som N. i boer, met all sinn rette Tilliggelse, intet unndertagit, at haffue, nyde, bruge oc beholde til euindelige Eye ...". Til slut præciseres gyldigheden af det fremlagte brev

11.

Det noget komplicerede skiftende ejerskab af Knutstorp er bl.a. opregnet af P.E. Jensen: *Gavnø Kloster og Herregaard fra Aar 1402-1902*, Kbh. 1902, s. 89-92 og Otte Andrup: *Gavnø, Danske Slotte og Herregaarde*, andet bind, Kbh. 1943, s. 144-61, især s. 147-149.

12.

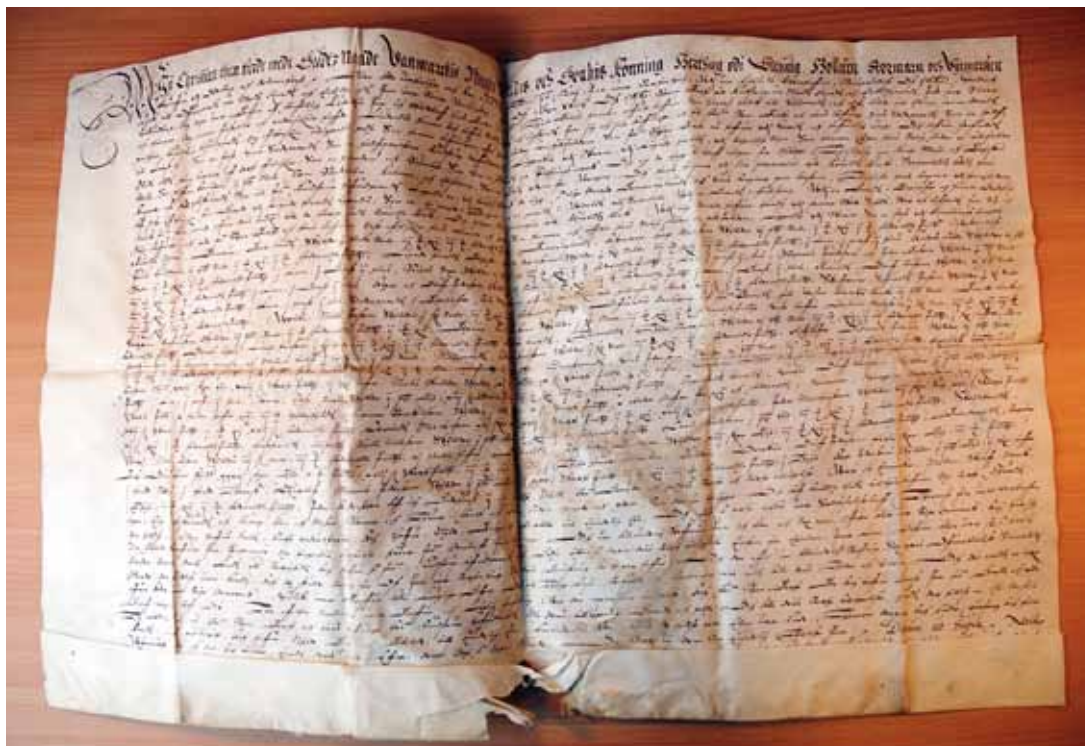
En kort oversigt over Knutstorpshistorie med liste over ejerne er udarbejdet ved Ebba Wachtmeister & Knut Lundmark: Knutstorp, Tycho Brahes faderhem, i: *Cassiopæia* 1946, s. 145-57. Her er også bragt fotografier af de to indskrifttavler fra 1551 og 1727 med teksterne aftrykt.

13.

V.A. Secher (udg.): *Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende*, 3. bind, 1596-1621, Kbh. 1891-94, s. 686-711.

14.

J.L.A. Kolderup-Rosenvinge: *Om Rigens Ret og Dele*, Kbh. 1848, især s. 128-43, særtrykket s. 32-47.

Låsebrevet fra 30. juni 1598 er skrevet på pergament. Der indledes med »Wij Christian then fierde ...«, og der sluttes med kanslerens sædvanlige formel »Nostro ad causas sub sigillo teste Arnoldo Huitfeldio Justo nostro dilecto«. Det meste af slutteksten skjules bag den ombukkede nedre del af dokumentet, hvor det bortrevne embedssegl har været påheftet. Foto: Jens Vellev 2008.

”saa lenge nogen kommer for osz met bedre Beuisning paa vort Rettertinng”.

Derefter følger ”Item emellom Stadfestelsesbreff oc første Dombreff skulle vere sex Uger” med instruksen for *Første Dombrev*: ”Wi Frederich &c. Giøre alle vitterligt, at for osz vaar skicket osz Elskelige N. med et vort Stadfestelsebreff ...”.

Derefter følger enslydende tekster, at der mellem første og andet dombrev igen skal gå 6 uger, mellem andet og tredje dombrev igen seks uger, og det samme gør sig gældende igen mellem tredje og fjerde dombrev. Her optræder en påfaldende ekstra formulering: ”Fiede Dombreff: paa Pergament”.

Det næste punkt i forfølgningen drejer sig om *Almindelig Steffning*, hvor der igen skal gå seks uger mellem fjerde dombrev og stævningen. Instruksen indledes ”Wi Frederich &c. hielse eder, som bygge oc boe vdi vort Rige Danmark, kierligen met Gud oc

vor Naade. Det skulle I vide, at for osz vaar skicket os elskelige N. met et vort fierde Dombreff, scriffuet paa Pergament med hengende Insegle, luidens paa enn Gaard vdi N. ". Og derefter præciseres at, hvis nogen har indvendinger mod overdragelsen, må de "inden Aar oc sex Vger komme for osz paa vort Retterting met hues Beuisning I derpaa haffuer ...".

Næste punkt i det langstrakte forløb drejer sig om *Sex Vgers Steffning Offerførelse*. Den almindelige stævning fremlægges, og hvis der ikke gøres indvendinger, vil låsebrevet blive udstedt.

Overskriften til instruksen for låsebreve lyder: *Sex Vger effter denne Steffning er læst, oc ingen Hinder desz imellom giort er, da fanger mand Laaszbreff, som er Lowsens Ende*. Her opregnes betegnelserne for de tidligere fremlagte breve, og det præciseres, at de alle er læst på tinge, og der sluttes med "oc sette vi denn Sag Uryggelse paa euindelig".

De forskellige dombreve, stævninger og endelig låsebrevet skulle altså fremlægges på rettertinget og underskrives og besegles af rigens kansler. Det ses også af de bevarede dokumenter vedrørende Tycho Brahes salg af gods til sin bror Steen, hvor 1. dombrev, almindelig stævning, 4. dombrev samt låsebrevet alle er underskrevet af Arild Huitfeldt (1546-1609) med den latinske slutformel: "Nostro ad causas sub sigillo teste Arnolddio Huitfeldio Just^o nostro dilecto", som kan oversættes "Under vort segl til sager bevidnet af vores elskede kansler Arild Huitfeldt". Den latinske embedstitel justitiarius oversættes ofte til dansk med betegnelsen "rigens kansler" – andre gange benyttes "rettertingspræsident".

Seglet er identisk med det embedssegel, som kanslerne benyttede på kongens vegne. Omskriften lyder "SIGILLUN (!) / REGNI / DANIE AD / CAUSAS". Teksten deles af et ligesidet kors hvorover er lagt skjoldet "Danmark" med de tre løver og hjerter. Ved skjoldets sider ses årstallet 1570.

Stampen har været benyttet i mere end 50 år – og følgelig både under kongerne Frederik 2. og Christian 4.¹⁵ I forordningen 1621 præciseres det i § 77: "Rigens segel hvo betrois. Rigens canceller maa icke betro nogen anden seilet, vere sig til indførsel, rømning eller laas; hender det sig, hand efter kongelig befaling icke kand vere tiil stede, da forordnis af kongen en anden i hans sted saa vel som och i hans egne sager, paa det at ingen retten skal forholdis".¹⁶ Den 14. januar 1570 betales "Gillis Coitt Guldsmid 9 Daler 1 Ort i Mønt for et 'Rigens Segl' og tillagt Sølv".¹⁷

4. Tycho Brahes afståelse af sin del af Knutstorp 1594

De i Gavnø godsarkiv gennem et par århundrede opvarede breve, der relaterer sig til Tycho Brahes afståelse 1594 af sin

15.

Poul Bredo Grandjean: *Danske kongelige Segl fra Frederik II.s, Christian IV.s og Frederik III.s Tid 1559-1670*, Kbh. 1951, s. 17 og tavle 3c.

16.

V.A. Secher (udg.): *Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende*, 3. bind, 1596-1621, Kbh. 1891-94, s. 709.

17.

Poul Bredo Grandjean: *Danske kongelige Segl fra Frederik II.s, Christian IV.s og Frederik III.s Tid 1559-1670*, Kbh. 1951, s. 17.

halvdel af Knutstorp til broderen Steen, udgør blot en del af de oprindelige dokumenter, som var krævet gennem den udmøntede retspraksis. Sagen indledes med det skøde, som underskrives i København 6. august 1594 af Tycho Brahe sammen med to vidner Detlev Holk og Eske Bilde (kilde nr. 1). Men for at opnå en såkaldt endelig ejendomsdom med udfærdigelse af *låsebrev* måtte Steen nu forfølge sagen over ganske lang tid.

Det påbudte stadfæstelsesbrev er ikke bevaret, men det omtales i det første dombrev, som er udstedt den 18. marts 1595 på rettertinget i København (kilde nr. 2). Dette er attesteret af Arild Huitfeldt (1546-1609) med det ovenfor omtalte *rigens indsegl*. Stadfæstelsesbrevet må være udfærdiget senest seks uger før 18. marts 1595, det vil sige senest 4. februar 1595. Dombrevet blev læst på landstinget i Skåne 9. august 1595, mere end fire måneder efter dets udstedelse.

De næste to dombreve er ikke bevaret. De kunne i princippet begge have været udstedt i løbet af året 1595, men kan også være fra de første måneder af 1596. Det fjerde dombrev, som påbudt skrevet på pergament, er udstedt på Rettertinget af Arild Huitfeldt 30. marts 1596 og igen forsynet med segl, som hænger i sin pergamentstrimmel under brevet (kilde 3). Denne gang blev læsningen på landstinget i Skåne foretaget mindre end en måned senere, 24. april.

Det følgende brev i rækken udgøres af den almindelige stævning. Imellem denne og det fjerde dombrev skulle være seks uger, men den bevarede stævning, nu på papir, er dateret samme sted og dag – 30. marts 1596 – som fjerde dombrev (kilde 4). Det fremgår tydeligt af skriften, at det må være samme skriver, der har udført begge breve, som åbenbart mod sædvanen har været udarbejdet samme dag. Mon de involverede parter har villet fremskynde sagen?

Tidligst et år og seks uger senere, det vil sige 20. maj 1597, skulle Rettertinget igen tage stilling, og derefter skulle der yderligere gå seks uger, inden låsebrevet kunne udstedes. Men det skete først 30. juni 1598 (kilde nr. 5), og da havde Tycho Brahe for længst forladt riget. Den 2. juni 1597 rejste han med familie og løsøre til Rostock, og han genså aldrig sin fødeegn.¹⁸

I tiden efter reformationen handledes der i stor udstrækning med jord. Og her har kronen ofte været involveret. Det omfattende kildemateriale er publiceret i de 5 bind *Kronens Skøder*, som dækker perioden 1535-1765.¹⁹ Men ejendomshandler mellem private med de mange tilknyttede dokumenter, som det er tilfældet med Tycho Brahes afståelse, synes ikke at være bevaret i større udstrækning.²⁰

18. Eiler Nystrøm: Tyge Brahes Brud med Fædrelandet, i: *Festskrift til Kristian Erslev den 28. Decbr. 1927 fra danske Historikere*, Kbh. 1927, s. 291-320, især s. 307 og Tycho Brahe: *Tychonis Brahe Dani Opera Omnia* 1-15, Kbh. 1913-29, bd. 14, 1928, nr. 124 s. 109.

19. *Kronens Skøder* 1-5, Kbh. 1892-1955.

20. En detaljeret redegørelse for en kompliceret sag vedr. Herlufsholms Skoles gods fra 1575 er fremlagt ved Stig Juul: Herlufholm-Dommene endnu en gang, *Historisk Tidsskrift* 6. rk. 10. bd., 1940-1944, s. 660-76.

De retsdokumenter, der blev fremlagt på Rettertinget og underskrevet af "rigens kansler", skulle også besegles med "rigens segel". Aftryk ses naturligvis bevaret i utallige tilfælde. Omskriften lød SI-GILLUN (!) / REGNI / DANIE AD / CAUSAS. Ved skjoldets sider ses årstallet 1570. Stampen, lavet af guldsmed Gillis Coitt, har været benyttet til besegling til et stykke ind i 1600-tallet. Det her viste aftryk er bevaret under det fjerde dombrev af 30. marts 1596 udformet på pergament. En version på papir ses på det første dombrev af 18. marts 1595. Foto: Jens Velle 2009.

5. Tycho Brahe ønsker fortsat at kalde sig til Knutstorp

Få dage efter, at skødet til Steen Brahe på Tycho Brahes halvdel af Knutstorp var underskrevet, udsteder Tycho et nyt og ganske mærkværdigt dokument. Det udfærdiges nu ikke i København, men 10. august 1594 i Helsingør. Det blev trykt af F.R. Friis i *Danske Magazin* i 1873,²¹ senere 1928 i bind 14 af Tycho Brahes *Opera Omnia*.²² Af den indledende forklarende tekst fra 1873 fremgår det, at Friis har fået brevet stillet til rådighed af ejeren, den store autografsamler, etatsråd Nicolai Christian Levin Abrahams (1798-1870), hvis danske samling købtes af Det kgl. Bibliotek.²³ Friis har åbenbart i forbindelse med trykningen ikke været opmærksom på, at Abrahams var død nogle år forinden. I 1876 udgav Arthur Abrahams sin fars ufuldendte erindringer, som sluttede ved året 1831. I et kort efterskrift redegør sønnen for hovedtrækkene i faderens senere liv. Her finder vi de væsentlige oplysninger, at "han omtrent i Aaret 1847 begyndte at samle Autographen af berømte Mænd, hvilken Samling i Aarenes Løb voxede til en meget betydelige Størrelse. Efter hans Død bleve de udenlandske Autographen efter hans Be-

21.

F.R. Friis: Om Salget af Knutstrup, i: *Danske Magazin*, fjerde række, andet bind, 1873, s. 324-25.

22.

Tycho Brahe: *Tychonis Brahe Dani Opera Omnia* 1-15, Kbh. 1913-29, bd. 14, 1928, nr. 68.

23.

Kr. Sandfeld: Abrahams, i: *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave, 1. bind, 1979, s. 36-37.

24.
Arthur Abrahams (udg.): *Meddelelser af mit Liv af N.C.L. Abrahams*, Kbh. 1876, s. 490.

25.
Dette oplyst i mail af 3. november 2008 fra Dana M. Lamparello, som samtidig oplyser, at det er usikkert, hvornår arkivet erhvervede Dreers samling.

26.
Henry Bruun: Bille, *Dansk Biografisk Leksikon* 3. udgave, 2. bind, 1979, s.106.

27.
Besøgene på Hven fremgår af Tycho Brahes Meteorologiske Dagbog: Tycho Brahe: *Tychonis Brahe Dani Opera Omnia* 1-15, Kbh. 1913-29, bd. 9, 1927. s. 91, 92, 96, 100, 102, 120 og 144.

28.
Hugo Andersen: Holck, i *Dansk Biografisk Leksikon* 3. udgave, 6. bind, 1980, s. 440.

29.
Besøget på Hven fremgår af Tycho Brahes Meteorologiske Dagbog, Brahe 1913-1929, bd. 9, 1927 s. 126.

stemmelse solgte ved Auction i Leipzig”.²⁴ Det er ikke lykkedes at få bekræftet, at også Brahe-brevet blev solgt ved den lejlighed. Et fotografi i J.L.E. Dreyers efterladte papirer på Det Kgl. Bibliotek (NKS 1713 fol.) besvarer med stor sandsynlighed spørgsmålet. Af en påskrift fremgik det, at brevet befandt sig i en autografsamling, der tilhørte ”The Pennsylvania Historical Society” i Pennsylvania i Amerika. Her indgår det stadig sammen med et portrættik af Tycho Brahe i en meget omfattende autografsamling oparbejdet af Ferdinand J. Dreer (1812-1902). Mon ikke han købte det på auktionen i Leipzig? Det aktuelle brev kan findes under ”Brahe letter in Dreer, Astronomers and Mathematicians, vol. 1, series 153”.²⁵

Af brevet, hvis indhold i retsgyldig henseende må forekomme noget uklart formuleret, fremgår det, at Tycho Brahe efter salget til broderen stadig ønsker at kunne kalde sig til Knutstorp. I teksten nævnes, at han har bedt de to medunderskrivere af skødet, Ditlev Holck til Højgård (1556-1633) og Eske Bille til Ellinge (1552-1619), ”thette breff med mig til widnisbyrtt att besegle”. Under teksten ses dog blot Brahes og Holcks underskrifter, mens der er afsat plads til Billes. Brevet er skrevet på papir. To små huller ved siden af de to underskrifter vidner om, at de tilhørende segl engang må være fjernet ved hjælp af saks eller kniv. Mon brevet har været skrevet i flere udgaver, et til hver af underskriverne? – Det aktuelle aktstykke kan have været til tænkt Eske Bille, som ikke har følt det nødvendigt at besegle.

6. Besegling

Som det er nævnt ovenfor, har to adelsmænd været tilkaldt som underskrivere af Tycho Brahes brev af 10. august 1594 i Helsingør. Fire dage før var de samme tre personer forsamlet i København, hvor de underskrev og beseglede skødet. Og det var ikke to helt tilfældige vidner, der var benyttet. Eske Bille var 1602-10 lensmand på Helsingborg Slot.²⁶ Han var en nær ven af Tycho, som han ofte besøgte på Hven.²⁷ Ditlev Holck var 1595-1600 lensmand på Kronborg i Helsingør. Han var en mand med interesser for både kunst og historie.²⁸ Den 20. oktober 1594 besøgte han Tycho på Hven.²⁹ De tre bevarede segl under skødet er som vanligt trykt i (mørkfarvet) voks beskyttet af en ufarvet voksklump. Aftrykkene er blevet udført med tidens karakteristiske små signetringe.

Mærkeligt nok finder vi ikke aftrykkene vist eller omtalt i A. Thisets *Danske adelige Sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede* fra 1905. I forordet fremhæves ellers, at han ud over gennemgang af landets offentlige samlinger også har gennemgået forskellige private arkiver, hvor særligt dem på Gavnø og

Ravnholt fremhæves.³⁰ Aftrykkene angiver selvfølgelig ikke de til våbenerne tilhørende farver. Tycho Brahes signetaftryk viser det enkle slægtsvåben, som udgjordes af en hvid pæl i sort. På hjelmen to vesselhorn besat med seks påfuglefler. På signetaftrykket står ved siden af våbenet TYCHO BRAHE. Eske Billes aftryk viser slægtsvåbenet lodret delt og 4 gange tværdelt under bogstaverne EB. Det sidste viser Holcks slægtsvåben med syv (røde) teglsten som en svævende sparre. På hjelmen syv faner. Ved siderne står DITLEV HOLCK.

7. Tycho Brahes halvdel af Knutstorp

I skødet af 6. august 1594 opregnes en lang række gårde, huse og møller, som var den halvdel af hovedgården Knutstorp, som Tycho Brahe havde arvet i 1571. Den anden halvdel arvede broderen Steen. Der foreligger ingen dokumenter, der fortæller, hvad de to brødre fik af den samlede arv. En jordebog for Knutstorp fra deres ejertid forligger ikke. En sådan var også hurtigt blevet uaktuel, når man tager de ofte forekommende mageskifter i betragtning.

Et fragment kunne F.R. Friis dog registrere sommeren 1868 i Wien. Han opholdt sig dengang med offentlig støtte på byens Hofbibliothek, det nuværende Österreichische Nationalbibliothek, for at registrere den store Tycho Brahesamling. Den havde ret upåagtet været opbevaret der siden 1600-tallet. Friis gennemførte dengang en omfangsrig registrering, som stadig er af værdi.³¹ Under nummer 10.686, som er karakteriseret som en "meget stor Samling af forskellige løse Blade, Hefter og Brudstykker", anførte han med undernummer b,1 et bind i kvart, som var indbundet i et gammelt beskrevet pergament: "Udvendig paa Bindet staaer: Kepleri Observationes Martis 1601 et Ephemeris Martis ad annum 1605 et Tabula angul. Det er for størstedelen skrevet med Keplers Haand. Indvendigt i Pergamentbindet er skrevet: "Jorde Bogenn Thill Knudstrup Aar 1580. Thyge Brades". Brahe eller Kepler har åbenbart benyttet det nu helt uaktuelle manuskript til indbinding af notatene.

Under nærværende forfatters besøg på biblioteket maj 2004 kunne det desværre konstateres, at det gamle bind var erstattet af et nyere. Det gamle bind med jordebogsnotaterne var kasseret! Så slemt er det dog ikke gået med en af protokollerne med himmelobservationer, som opbevares på Det Kgl. Bibliotek i København under nr. GKS 316 fol. I forbindelse med omindbinding i første halvdel af 1900-tallet er det oprindelige bind i form af et fragment af kirkeligt nodehåndskrift fra 13-eller 1400-tallet bevaret.

30.

A. Thiset: *Danske adelige Sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Kbh. 1905, s. XXVIII.

31.

F.R. Friis: Tyge Brahes Haandskrifter i Wien og Prag, i: *Danske Samlinger for Historie, Topographi, Personal- og Litteraturhistorie* 4, 1868-69, s. 250-68. – Også som særtryk på 21 sider, 1869.

Kort over Skåne med angivelse af de herreder, hvor Tycho Brahe ejede gårde, møller og huse i tiden efter faderen Otto Brahes død 1571. Den største mængde lå i Luggude Herred, hvor Knutstorp hovedgård var opført helt mod sydøst tæt på grænserne til herrederne Onsjö og Rönneberga, hvor han også havde arvet gårde. I fem sydlige beliggende herreder – Ingelstad, Färs, Skytts, Oxie og Bara – fik han også tildelinger. Til allersidst opregnes nogle få gårde beliggende på halvøen Kullen nordligst i Luggude Herred. Stedet opfattedes i officielle skrivelser ofte som et selvstændigt område, hvortil der henvises uden herredsbetegnelser. På kortet er også vist placeringen af de to hovedgårde Knutstorp og Tosterup. Den sidste arvede brødrene Jørgen og Knud.

Kort over Skåne med Tycho Brahes besiddelser.

Som det er omtalt ovenfor, har arven efter faderen udgjort en meget betydelig godsmasse. Hovedparten har ligget i Skåne, men en bevaret jordebog fra 17. april 1570, året før hans død, opregner gods fra mange områder i Danmark og Norge.³² Nu kunne man forestille sig, at de gårde, som Tycho fik overdraget, alle var placeret nogenlunde samlet omkring Knutstorp, men det blev ikke helt tilfældet. Det var naturligt, at de to ældste mandlige arvinger, Tycho og Steen, overtog fødegården, som ligger helt østligt i Kågerød Sogn i Luggude Herred med den lange kyststrækning i vest ud mod Øresund. Herfra var der frit blik over til Helsingør på Sjællandssiden, og også til Hven, som Tycho i 1576 havde fået i forlening af Frederik 2.³³ I det langstrakte herred med halvøen Kullen liggende mod nord finder vi hovedparten af arvegodset, men også gods i naboherrederne mod øst: Onsjö, og syd: Rönneberga, optræder i skødet.

Mere påfaldende forekommer det, at der også optræder arvegods i de tre sydvestligste herreder: Bara, Oxi og Skytts samt i to herreder mod sydøst: Färs og Ingelstad. Her drejer det sig dog blot om et mindre antal gårde. Disse enheder er sandsynligvis medtaget i opgørelsen, for at arvingerne kunne blive tildelt de-

32. Jordebogen opbevares i Rigsarkivet i København: Otto Tygesen Brahes privatarkiv. Jordebogen er 1920 erhvervet fra Gl. Estrup i Jylland. Den udgøres af et manuskript på 84 sider på papir indbundet i pergament. Læggene a-l er hver på 8 sider, h blot på 4. Manuskriptet er tidligere undersøgt af Thoren: Victor E. Thoren: *The Lord of Uraniborg. A Biography of Tycho Brahe*, Cambridge, New York m.fl. 1990 og 2002, s. 46. – Manuskriptet er under udgivelse ved Gert Jeppsson med flere.

33. Tycho Brahe: *Tychonis Brahe Dani Opera Omnia* 1-15, Kbh. 1913-29, bd. 14, 1928, s. 5.

res retmæssige part af den samlede arv? Til allersidst i den detaljerede opgørelse anføres nogle få gårde beliggende på halvøen Kullen nordligst i Luggude Herred. Stedet opfattedes i officielle skrivelser ofte som et selvstændigt område, hvortil der henvistes uden herredsbetegnelse.³⁴

8. Gårdene

De mange gårde opregnes herredsvis efterfulgt af sognene. Derefter følger bebyggelsesnavn med angivelse af navnet på den bonde, som ydede landgilden. Det kan i dag ofte være svært nøjagtigt at redegøre for, hvor de enkelte gårde har ligget i sognet, men med hjælp af de omfattende kartoteker i "Dialekt- og Ortnamnarkivet" i Lund og arkivets trykte bind af *Skånes Ortnamn* (1958-) kan det i de fleste tilfælde lade sig gøre at identificere de enkelte stednavne.³⁵ Mange bebyggelser er gennem tiden blevet nedlagt eller flyttet, og først gennem omfattende arkivstudier eventuelt kombineret med arkæologiske undersøgelser vil det i dag kunne lykkes at få et nærmere indblik i de enkelte gårdes nøjagtige placering og udformning. Det er i forbindelse med nærværende redegørelse lykkedes at identificere stort set alle de i skødet opregnede bebyggelsesnavne.

9. Personnavne

Landgilden betaltes af navngivne bønder med ofte genkendelige navne af typen Mogens Poulsen, der angiver, at Mogens er søn af Poul. Men i mange tilfælde optræder fornavne og tilnavne med mere eller mindre gennemskuelige stavemåder. Af sådanne fornavne kan nævnes *Hindtze*, *Hogenn*, *Gudmand*, af efternavne *Huidt*, *Jyde*, *Skredder*. De lader sig dog alle hurtigt identificere gennem opslag i *Danmarks gamle Personnavne*.³⁶ En enkelt gang optræder en kvinde, *Else Jeppis*, som bruger af gården.

10. Landgilde

De indtægter i form af landgilde, den årlige fæsteafgift, som Tycho fik af det til Knutstorp hørende jordegods, udgør som vanligt en bred vifte af (landbrugs)produkter samt afgifter i penge, der ofte har afløst andre ældre såkaldte herligheder som hoveri eller gæsteri. Sådan havde det været i århundreder. For at holde styr på de forskellige typer af afgifter, som årligt skulle leveres af de forskellige fæstere, blev der løbende udskrevet jordebøger. Her opregnes navnene på brugerne efterfulgt af størrelsen på de forskelligartede afgifter. Ofte ses det, at gårde i samme nærområde betaler nøjagtigt de samme afgifter, svarende til, at betingelserne for drift var identiske. Det fremgår også flere steder af skødet. Opgivelserne i jordebøgerne kan,

34.

Skånes Ortnamn 12. Rönnebergs härad och Landskrona stad, Lund 1973, s. 28.

35.

Blot en del af *Skånes Ortnamn* er til nu udgivet. For de herreder, som er relevante for skødet af 1594, drejer det sig om *Rönneberga* (1973), *Onsjö* (1980), *Bara* (1991) samt *Luggude* (2003). Forskningsantikvarie ved Dialekt- och Ortnamnsarkivet i Lund Claes Ringdahl takkes for megen hjælp i forbindelse med disse navnestudier.

36.

Danmarks gamle Personnavne 1-2, Kbh. 1936-64, reprotryk 1979-80.

som nævnt, afspejle langt ældre forhold, da eksistensgrundlaget for bønderne havde artet sig ganske anderledes. I sådanne tilfælde finder vi ofte, at der angives en omregningsfaktor, så et rimeligt pengebeløb kunne angives. Således ses det i Silkeborg Lens jordebog for 1611-12, at produktionen af jern i Midtjylland var ophørt, og at der nu i stedet skulle betales 12 skilling for hver klode (råprodukt), der tidligere var leveret til kongen.³⁷

Afgifterne, der optræder i Tycho Brahes skøde fra 1594, må nøje svare til, hvad der har været opregnet i Knutstorps jordebog. Og de afspejler den type af landbrug, der blev drevet i de forskellige dele af området. Måske ikke i detaljer som på Tycho Brahes tid, men i hvert fald i en ældre periode.³⁸

Smør ses således at udgøre en væsentlig del af landgilden fra de tre nordøstlige herreder, mens *byg* og *rug* og til dels også *havre* optræder i de fem herreder mod syd. *Mel* betales naturligvis af møllerne. Mængderne for smør er angivet i tønder, pund eller fjerding, mens mængderne af korn angives i skæpper eller pund. I Skytts Herred, hvor de to berømte lokaliteter Skanør og Falsterbo med tilknytning til den middelalderlige sildefangst ligger, optræder fisk slet ikke som afgift. Det ses derimod i Kulen, hvor vi i skødet finder opgivelse på både en tønde *sild* og en tønde *torsk*.

Til slut i opregningen af de enkelte gårdes afgifter optræder ofte nogle små ydelser i form af et *lam*, en *gås* og to *høns*. Et par gange finder vi en *theie* eller *teie* angivet som afgift. Det drejer sig her om en gammel betegnelse, som svarer netop til de her opregnede tre arter mindre ydelser. Dette fremgår blandt andet af Arent Berntsens omfattende værk i fire bøger *Danmarkis oc Norgis Fructbar Herlighed* med året 1656 på det samlede titelblad. I bind 2 fra 1650 med skematiske opgivelser over landgildetakster nævnes det specifikt, at betegnelsen optræder i Skåne.³⁹

To ældre afgifter, som i skødet optræder med et pengebeløb i mark, udgøres af *gæsteri* og *fodernøds penge*. Den første betegnelse drejer sig om en afløsning for besværlige og vel dyre overnatninger. Den sidste er – som smørafgiften – en indikator for, at der i området blev drevet omfattende kvægavl. I landgildesammenhæng optræder de beslægtede ydelser *fodernød*, *foderokse* og *staldokse*, men det kan ofte være svært klart at definere forskellene.⁴⁰ Fodernød var ungkreaturer, som fæstebonden skulle opfodre for godsejeren, eller som det siges i Christen Osterssøns Weylles omfattende *Glossarium juridicum* fra 1665: ”Fodernød er et slags Landgilde, udi Kongens oc Adelens Jordebøger, som Bønderne paa Godsit boer (findes i Jordbøgerne derfor anskreven) skal Aarligen holde til Foeders, naar Hosbonden det er begierendis, eller ocsaa derfor gifve Penge: gemeen-

37.

C. Nyrop: Dansk Jern, i: *Historisk Tidsskrift* 4. rk., 6 bd, 1877-78, s. 125-62, især s. 140.

38.

En redegørelse for de skånske forhold er udgivet ved Sven Dahl: *Torna och Bara. Studier i Skånes bebyggelse- och näringsgeografi före 1860*, Lund 1942. Bogens resultater vedr. de ældre perioder bygger i stor udstrækning på kildemateriale fra et stykke frem i 1600-tallet.

39.

Arent Berntsen: *Danmarkis oc Norgis Fructbar Herlighed*, Kbh. 1656, genoptryk Kbh. 1971, især anden bog s. 182.

40.

Karl Erik Frandsen: 1536-ca. 1720, i: *Det danske landbrugs historie II. 1536-1810*, Kbh. 1988, s. 9-210, især s. 23.

lig 1 Rixdaler, eller oc effter gammel sedvane”.⁴¹ Som det nedenfor omtales, regnedes 1 daler i 1594 til 4 mark, svarende til opgivelserne af fodernødspenge i skødet.

Enkelte gange optræder der afgifter, som blot angives i skiftende pengebeløb i *mark* eller *skilling* med betegnelserne *penge* eller *skattepenge*. Et par steder ses beløbet angivet som *skilling grot*. Det må her dreje sig om en mindre middelalderlig afgift, som har overlevet. En grot eller gros regnedes som 9 penninge.

I skødet angives de større beløbsstørrelser i mark (4½, 4 og 2), de mindre i skilling (22½, 18, 14, 9 og 4½). De udmøntninger, som har været aktuelle ved skødets udstedelse i 1594, har i stor udstrækning drejet sig om mønter slået efter Frederik 2.s møntreform i 1578.⁴² En daler svarede til 4 mark. En mark svarede til 16 skilling. Der udmøntedes 1 mark, 8 skilling, 2 skilling og 1 skilling. Den store spredning i størrelserne af afgifterne i skilling skal sikkert ses i lyset af en vidt forskellig historie på de enkelte gårdes ældre tilhørsforhold, som det i dag kan være vanskeligt at udrede.

Tælles de forskellige møntangivelser sammen omregnet til daler, ses det, at Tycho pr. år har fået lidt mindre end 20 daler i landgilde. Set i forhold til den ”pension” på 500 daler, han årligt fik udbetalt af kongens indtægt af Øresundstolden,⁴³ udgør det ikke noget stort beløb. Hertil skal lægges indtægterne i form af især smør og korn, som det kan være svært at værdisætte.

11. Knutstorps hospital

I skødet opregner Tycho Brahe sidst under besiddelserne i Luggude Herred fem gårde, som giver deres landgilde til de fattige ved Kågerød Kirke. Landgildeopgørelserne angives ikke. Gårdene, som alle ligger i Kågerød Sogn, havde Tycho Brahes fader i sit testamente givet til et hospitalshus i kirkeladen i Kågerød til fire fattiges underhold. Ud over gårdene gav han 1.000 gamle dalere. Steen Brahe forøger med et nyt gavebrev 29. september 1614 gaven med endnu 600 daler, så der kan ydes underhold til endnu to personer. Oplysningerne om både Ottos og Steens donationer opregnes i Steens gavebrev fra 1614. Dette, bevaret i original på Landsarkivet i Lund, er udførligt behandlet i 2004 af Gert Jeppsson.⁴⁴ Det ser ud til, at opregningerne over det givne jordegods i Tycho Brahes testamente ikke helt dækker opgivelserne i faderens.

12. Mageskifter

Gennem arv og giftermål ændredes adelens ejerskab af hovedgårde med tilliggende bøndergods ofte karakter. Gårde blev delt, andre slået sammen. I kølvandet fulgte salg og mageskif-

41.

Christen Osterssøn Weylle: *Glossarium juridicum Danico-Norvegicum. Det er: Alle gamle Danske og Norske Glosers rette Forklaring* ... Kbh. 1665, optryk Kbh. 1977, s. 274.

42.

Holger Hede: *Danmarks og Norges Mønter. 1541.1814.1977*, 3. udgave. Kbh. 1978, s. 160 med fotos af og oplysninger om de relevante mønter nr. 19-22 s. 13.

43.

Tycho Brahe: *Tychonis Brahe Dani Opera Omnia* 1-15, Kbh. 1913-29, bd. 14, 1928, nr. 5.

44.

Gert Jeppsson: Knutstorp hospital. Otte och Sten Brahes donationer 1571-1614, i: *Ale* 2004:2, s. 11-24.

ter, så nye ejere kunne få samlet et til tider spredt godstilligende om hovedgården. Det ses også gennem de i Gavnøarkivet bevarede mageskiftebreve. Allerede kort efter, at Steen har fået skøde på Tychos halvdel af Knutstorp, bortskiftede han fem gårde i de fjernt fra Knutstorp beliggende herreder Ingelstad og Färs. Det fremgår af det første dombrev fra 18. marts 1594 (kilde nr. 2). Det ses ikke, hvem han har skiftet med, og hvilke gårde han fik som modydelse. Men af et bevaret mageskiftebrev af 18. juni 1593 (kilde nr. 6) fremgår det, at Steen på det tidspunkt skiftede med sin bror Jørgen, som sammen med broderen Knud havde arvet hovedgården Tosterup beliggende i Ingelstad Herred. Jørgen fik to gårde beliggende i Hammer i Ingelstad Herred, mens Steen fik en gård og et gadehus i Reftofte i Onsjö Herred tæt på Knutstorp.

Den 16. oktober 1594 mageskiftede Steen med sin moder Beate Bille (kilde nr. 7). Han fik en gård i Kågeröd Sogn, altså hemsognet for Knutstorp, mens moderen fik en gård i Rönneberga Herred lidt mod syd. Den 14. august 1598 foretager de to igen mageskifte (kilde nr. 8). Og igen får Steen en gård i Kågeröd, mens moderen får en gård i Gårds Herred helt mod øst i Skåne. De tre mageskiftebreve er underskrevet og beseglet af personer inden for den nærmeste familie. Foruden de i skifterne indblandede drejer det sig om broderen Knud (1555-1615), samt om Oluf Rosensparre (1559-1624), som var et nærtstående familiemedlem.⁴⁵ Også han besøgte flere gange Tycho Brahe på Hven.⁴⁶

13. Tiden efter

Som det er omtalt i afsnittet om Knutstorps ejere, var den sidste mandlige indehaver af Knutstorp Steen Brahe (1623-77). Meget af Brahernes ældre skånske godsmasse har naturligvis skiftet ejere mange gange gennem tiden. Men det ser ud til, at ejerskabet til jorden omkring Knutstorp har været opretholdt, ja søgt udvidet. Gennem det mærkværdige omfattende manuskript *Decimantboken 1651 för Skåne, Blekinge och Bornholm* med opregning af de mange tiendegivere i det daværende Lund Stift får vi et indblik i situationen på Steen Brahes tid. Sogn for sogn opregnes bebyggelsesnavne med angivelse af de enkelte brugere i det skånske landskab. Og det fremgår her, at Steen Brahe ejede en betragtelig del af gårdene i Kågeröd Sogn. Det drejede sig om 26 hele og 28 halvgårde, hvortil kommer en række ødegårde.⁴⁷ På Knutstorp⁴⁸ kunne Steen i arkivet studere den store samling af dokumenter, der vidnede om slægtens stadige arbejde med at holde styr på dens jordiske gods.

45. Leo Tandrup: Rosensparre, i: *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave, 12. bind, 1982, s. 374-76.

46. Tycho Brahe: *Tychonis Brahe Dani Opera Omnia* 1-15, Kbh. 1913-29, bd. 9, 1927, s. 993, 104, 106 og 118.

47. *Decimantboken 1651 för Skåne, Blekinge och Bornholm*, udgivet af Sten Skansjö & Birgitta Tuvestrand, Lund 2007, s. 234-35.

48. Her få år før Skånes overgang til svensk eje benyttes naturligvis den danske form *Knudstrup*.

14. Kildegengivelse

Tycho Brahe afstod 6. august 1594 sin halvpart af Knutstorp til sin bror Steen Brahe. For at opnå en såkaldt endelig ejendomsdom med udfærdigelse af låsebrev, måtte Steen følge den daværende og langtrukne retspraksis, hvorved han sikrede sig, at ingen havde indvendinger mod salget (læs mere i indledningen, afsnit 3 og 4). De dokumenter, der blev udstedt i forbindelse med, at Steen Brahe forfulgte handlen til lås, var: Skøde (kilde 1), stadfæstelsesbrev (ikke bevaret), 1. dombrev (kilde 2), 2. dombrev (ikke bevaret), 3. dombrev (ikke bevaret), 4. dombrev (kilde 3), den almindelige stævning (kilde 4) og låsebrev (kilde 5). De bevarede akter gengives nedenfor.

Desuden bringes der tre dokumenter vedrørende mageskifter i Braheslægten (kilde 6-8), som knytter sig i tid og sted til handlen mellem Tycho og Steen Brahe.

Dokumenterne vedrørende handlen mellem brødrene Brahe er på flere måder identiske i ord og opbygning, hvor især indledningen og afslutningen varierer, mens det mellemliggende indhold er det samme. Skødet (kilde 1) indledes med en kort redegørelse for handlen: hvem der sælger, og hvem der køber. Herefter følger en detaljeret oversigt over, hvad der handles, og til slut nævnes det udtrykkeligt, at sælger vil holde køber skadesløs, hvis andre senere gør krav på det handlede. En påfaldende ting ved mange ældre skøder er, at købssummen aldrig nævnes. Kilde 2-4 varierer ved, at det i indledningen nævnes, at køberen agter at forfølge handlen til lås, og i afslutningen, at det forbydes alle at modsætte sig salget, medmindre de i retten kan dokumentere deres egen ret til det bortsolgte. I slutningen af låsebrevet (kilde 5), der er den endelige stadfæstelse, opsummeres retspraksis, og det forbydes alle at modsætte sig salget. Handlen er dermed låst for evt. senere krav.

Også de tre mageskifter (kilde 6-8) følger ligesom Knutstorp-skødet den traditionelle opbygning for datidens skøder, nemlig indledning med køber og sælgers navne, en gennemgang af det handlede og til slut, at køber holdes skadesløs ved evt. senere krav.

Kildeafskriften er bogstavret, den originale tegnsætning er mestendels bevaret, og udgavernes tilføjelser er sat i skarp parentes. Forkortelser er forsøgt opløst og den tilføjede del af et ord fremhævet med kursiv. Dokumenterne er inddelt i afsnit for at lette meningen samt overskueliggøre indholdet.

Den detaljerede gennemgang af, hvad købet indbefatter, gentages ordret i alle de originale Knutstorp-dokumenter (kilde 1-5), og derfor er den kun medtaget i kilde 1. De øvrige steder er det nævnt i kantet parentes i afskriften, hvor den er udeladt.

Afskrifter

1. Skøde på halvparten af Knutstorp hovedgård samt tilliggende gods fra Tycho Brahe til hans bror Steen Brahe, dateret 6. august 1594. Pergament. Bredde 66 cm, højde 45 cm. 3 bevarede hængesegl: 1. Tycho Brahe, 2. Ditlev Holck, 3. Eske Bille. Proveniens: Landsarkivet i København, Pergamentsamlingen, Gavnø Gods, Dokument nr. 142.

De handlende

Jeg Tygge Brahe till Knudstrup, kiendis og gjør witterliggt for alle vdi thette mitt obne Breff, Att ieg med min frie Willie oc welberad houff,⁴⁹ haffuer Soldtt Skødt och affhenndt, Och nu med thette mitt obne breff, Sellger, Skiøder och alldiellis affhenneder, frann mig och alle mine arffuinge, och thill min kierre Broder Erllig och Welbiur-dige Mannndt Steenn Brahe til Knudstrup, och hanns Arffuinge [...]

Det handlede

[...] Min Sedegaardt som er halffpartenn aff Knudstrups Hoffuittgaardt, liggenndis vdi Skaanne vdi Lugede Herredt wdj Kogerøds Sogenn, som mig epther min sallige fader Arffueligenn er tilfaldenn, Med ald min Anpartt, aff thette eptherschrefne, som er Heignedenn och Suineleie,⁵⁰ som thennd er Jnnduortt,⁵¹ och med Pløinings march, och med the Ennge ther bleff tagenn frann Nybøgge, Dissligeste med Konngelig Mayestæt, och Blegiskers Mølle, som giffuer Aarligenn iij [3] Pund Miell, Item med Stochholmb, Kalmer, och Elseborrigh, som er bygtt vdenn for Wonngene, Och min Anpartt vdi Juspatronatus⁵² till Kourøds Kircke, Sammeledis alld min Anpartt aff alle the Fiskewannde, som till forskrevne Knudstrups hoffuittgaardt liggenndis er, vdi huad Marck the ligger, J liige maade Bennerop Lund, och min Anpartt paa Aassenn, Dissligeste min Anpartt vdi Herlig-hedenn, vdi thisse eptherschreffne femb

gaarde vdi Lugede Herrett liggenndis, som er vdi en gaardt i Tangen, vdi en gaardt vdi Wiierødt, Wdj Smørmølle, vdi en gaardt i Fulesanngh, vdi en gaardt i Bøgetoffte, med tuennde Gadehuse, Huilche forschreffne femb gaarde giffuer theris Lanndgille thill the fattige wed Kourøds Kirche, och følger Jus Patronatus till forskrevne Kogerøds Kirche - Vdj Liige maade haffuer Jeg och Soldt Skiødt och affhenndt, och nu vdi thette mitt obne breff, Sellger Skiøder och alldiellis affhenneder, frann mig och alle mine Arffuinge, och thill forskrevne min Kierre Broder Steenn Brahe och hanns Arffuinge, Thesse eptherschreffne mine gaarde och guotz som mig effter min sallige fader Arffueligen er thillfalldenn, Liggenndis vdi Skaanne, som er først vdi Rønnebiergs Herredt, Kourødts Sogenn, Bennerop, Benndt Huidt skyller, j [$\frac{1}{2}$] tønne Smør, iij [4] march gesterie,⁵³ iij [4] mk. fodernøds pennche,⁵⁴ Bennerop Lund, Assertorp Aage Niells-senn, skyller iij [3] pund Smør ij [2] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds pennche, Westersløff Poffuell Knudsenn, iij [3] Pund Smør, ij [2] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds pennche,

49.

Med velberåd hu betyder, at det er sket efter moden overvejelse.

50.

Måske det samme som svinslag, nemlig skov til at føde svin.

51.

Hævde besiddelse af.

52.

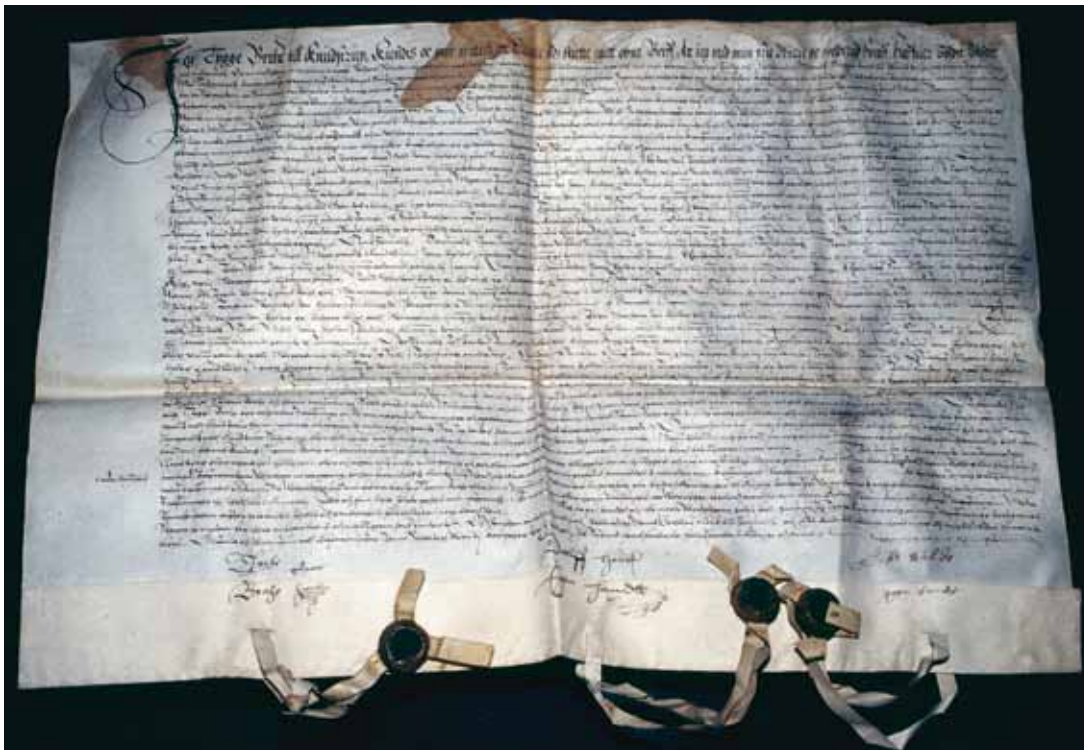
Retten til at kalde og lønne en præst, samt adkomsten til kirkens tiende og andre indkomster.

53.

En afgift til afløsning for overnatninger på bondens regning.

54.

En afgift. Fodernød var ungkreaturer, som fæstebonden skulle opfodre for godsejeren, og fodernøds- penge var en afløsning for dette.

Skødet fra 6. august 1594, skrevet på pergament, er underskrevet og beseglet af ikke blot Tycho Brahe, men også to vidner: Detlev Holk og Eske Bilde. Den erfarne skriver har måttet lave en enkelt tilføjelse. Skødet på Landsarkivet for Sjælland. Foto: Jens Vellev 2005.

Lugud Herrett Blegisker, Hindtze Niellssenn, skyller, j $[\frac{1}{2}]$ tønne Smør, iiij [4] mk. giesterie, iiij [4] mk. fodernøds pennche, j [1] Lamb, j [1] gaas, ij [2] hønns, Annders Jyde skyller, vj [6] pund Smør, iiij [4] mk. giesterie, ij [2] mk. fodernøds penche, j [1] Lamb j [1] gaas ij [2] hønns, Niells Saxe skyller vj [6] pund Smør, iiij [4] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds penche, j [1] lamb, j [1] gaas, ij [2] hønns, Mogenns Pouelssenn och Peder Boessenn skyller, j $[\frac{1}{2}]$ tønne Smør, iiij [4] mk. gesterie, iiij [4] mk. fodernøds pennche, j [1] Lamb, j [1] gaas, ij [2] hønns, Adtzer och Oloff Pederssenn skyller, j $[\frac{1}{2}]$ Tønne Smør, iiij [4] mk. gesterie, iiij [4] mk. fodernøds pennche,

j [1] Lamb, j [1] gaas, ij [2] Hønns, Kourødt Olloff Jennssen skyller, vj [6] pund Smør, iiij [4] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds penche, j [1] Lamb j [1] gaas ij [2] hønns, Sønndergaartt i Bøgethoffte, Jenns Mogenssenn giffuer Lanndgille till Halmsted kirche, viij [8] sk. gesteriie, ij [2] mk. fodernøds pennche, Skaffterup Siffuennd Pederssenn skyller j $[\frac{1}{2}]$ tønne Smør, iiij [4] mk. gesterie, iiij [4] mk. fodernøds pennche, Wgleboe Niells Pederssen skyller j [1] Fierdinng Smør, iiij [4] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds Pennche, Giffuis Aarligenn aff forskrevne gaardt till Wester Karlebye Kirche, ij [3] Pund Smør, Biercke Backenn, Hogenn Rasmussenn skyller ij [3]

Pund Smør, ij [2] mk. fodernøds penche ij [2] mk. gesterie, Bøgerup Knud Pederssenn schyller j [1] fier-dinng Smør, iiij [4] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds penche, Heste Hauffue Chrestenn Nielssenn j [½] Tønne Smør, iiij [4] mk. gesterie, iiij [4] mk. fodernøds penche, Ølmøs Agger Lauritz hanssen, j [1] fierding Smør, iiij [4] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds pennche, Onnse Herredt, Trannrødt Tygge Jacobssenn skyllder vj [6] Pund Smør, iiij [4] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøtz Pennche j [1] Tønne haffre, Item halffpartenn aff Aagerup Gaardt och Møllen Halff, j [½] Tønne Smør, ij [2] Pund Miell, Mayegaardt Knud Rasmussenn skyller j [1] fierdinng Smør, iiij [4] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds Pennche, Refftofft Gudmand Pederssenn skyller ij [3] pund Smør, ij [2] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds penche, ij [3] sk. pennche, Peder Niellssenn ij [2] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds penche, ij [3] sk. pennche, Damsgaardt Hanns Pederssenn skyller vj [6] pund Smør iiij [4] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds Pennche, Reersløff Truels Jennssen skyller xxiiij [24] skiepper Biugh, xvij [18] sk Skattepennche, ij [3] tønner haffre, Niells Skredder skyller xij [12] skiepper biugh, ix [9] sk. skattepennche, ij [1½] tønne haffre, Høgestrup Tygge Annderssenn skyller ij [2] pund biugh vj [6] Tønner haffre, iiij [4] mk. fodernøds Penche j [1] Lamb j [1] gaas ij [2] høns, Werme Else Jeppis skyller ij [2] pund Biugh xiiij [14] sk. Skattepennche, iiij [4] mk. gesterie, iiij [4] mk. fodernøds pennche, Jnngillsted Herredt Hoffbye, Olluff Niellssenn skyller ij [1½] pund biugh xxiiij [22½] sk. skatte Pennche x [10] Tønner haffre gesterie, iiij [4] mk. Møllskyld,⁵⁵ Jnngmar Stennckelsen skyller j [1] Pund biugh v [4½] sk. Skattepennche, x [10] Tønner haffre for gesterie och fuodernød, Hammer, Hogenn Mogenns-senn xxj [21] skiepper rug xvij [18] sk. Skattepennche, ij [2] mk. gesterie, xvij [18] sk. fodernøds penche, Clemmidt Morthennssen skyller xxj [21] skiepper Rug xvij [18] sk.

Skattepennche, ij [2] mk. gesterie, xvij [18] sk. fodernøds Pennche, Peder Morthennssen skyller viij [8] skiepper Rug, xvij [18] sk. skattepennche xij [12] sk. gesterie, ij [1½] mk. fodernøds penche, Fers herredt, Ellistadt Niells Niellssenn skyller j [1] Pund biugh, iiij [4] mk. gesterie ij [2] mk. fodernøds pennche, Carll Nielssenn skyller j [1] pund Biugh, iiij [4] mk. gesterie, ij [2] mk. fodernøds pennche, Skødtz Herredt Stervj Niels Jbssenn Skyller, iiij [4] sk. grott ij [2] mk. fodernøds pennche vj [6] Tønner haffre, Oxe Herredt Jess Annders Benndtzenn skyller xiiij [14] skiepper Biugh, iiij [4] mk. gesterie ij [2] mk. fodernøds penche, Baare Herredt Aagerup, Benndt Oluffssenn skyller xxxvj [36] skiepper Biugh v [4½] mk. pennche, xvij [18] sk. Skattepennche, iiij [4] mk. for Jtt Suin, j [1] Theye huerdt anndett Aar, Kulldenn, Ornekier Oluff Pederssenn xlvij [48] skiepper Biugh iiij [4] mk. Pennche j [1] Tønne Silld, j [1] Tønne Torsk, Quæløff Mogenns Pederssen skyller ij [2] pund biugh ij [2] sk. grott skattepennche, iiij [4] mk. gesterie, iiij [4] mk. fodernøds pennche, j [1] Theie, Aage Pederssenn skyllder j [1] Pund biugh, ij [2] Tønner haffre j [1] teie, iiij [4] mk. giesterie, ij [2] mk. fodernøds penche, Peder Annderssen aff Jtt gadehus ij [2] mk. pennche.

Huilckenn forskreffne min Anpartt wdj Knudstrup Hoffuittgaartt Med alld annden rettigheth friihed Herligheth, vere sig wdj Bygninng paa gaardenn, vdj Skouff och Marck Agger och Enng fiske[v]an[nd] och fegang⁵⁶ och alld anndenn thilliggelse, effter som forreschreffuit staar, Dissligeste och thesse forskreffne mine gaarde gotz och Egenndomb, Med alld theris Rennthe och rette thilliggelse, vdj Skouff och Marck Ag-

55.

Fæsteafgift af en mølle.

56.

Græsgang, hvor fæet, dvs. kvæget, blev græsset.

ger og Enng, Enemercke,⁵⁷ kier och Moesse Wodt och Tyrth fiskewann och fegann i forte⁵⁸ och felligh⁵⁹ Jnnden Marck och vden Marck, som nu thilligger och aff Arrelts tiid⁶⁰ tilliggett haffuer med rette, Huad thed heldst er, eller neffnis kann, Jnnteth vnndtagen i nogenn maade, forskrevne min kiere Broder Steenn Brahe och hanns arffuinng, Skall haffue besidde, Niude bruge och beholde, till Euindeligh Eie och Egenndomb, frann mig och alle mine arffuinge, och thill Hannom och hanns arffuinng.

Købet er betalt og træder i kraft

Och kienndis Jegh mig Tygge Brahe for mig mine Arffuinge och Børnn, att haffue Annammett⁶¹ och oppebaarenn⁶² aff forskrevne min kierre Broder Steenn Brahe fylliste fulth verdth och fuldkommelig nøye och betaling

57.

Jord, der tilhører en enkelt ejer, og som er afgrænset fra andres ejendomme. Her skal ordet formentlig forstås i sin betydning af privat jagtområde.

58.

Græsningsjord.

59.

Fællesskab. Forte og fællig er et fast udtryk.

60.

Egentlig "af alders tid", dvs. i mands minde.

61.

Modtage.

62.

Indkassere.

63.

Hjemle, garantere.

64.

Aftvinge, aflokke.

65.

Mangelfuld forseelse.

66.

Død.

vdj guld och Pennche for forskreffne min Anpardt wdj Knudstrup Hoffuittgaartt, och for forskrevne mine gotz och gaarde, Saa Jeg tacker hannom gott for god betalning i alle maade, Och mig och mine arffuinge Jngen ydermere Loddie eller Rettigheth att haffue til forskrevne minn Anpardt wdj Knudstrup Hodgaartt eller thill thette forskrevne mitt gotz, eller thes rette tilliggelse, ephther thenne dag i nogenn maade.

Køber holdes skadesløs

Menns tilbiuder mig Hermeth for mig och mine Arffuinge, att frie, Hiemble⁶³ och fuldkommelig tillstaa, forskrevne min kierre Broder Steenn Brahe och hanns arffuinge, forskrevne min Anpartt gaartt och gotz for Huer mannds paatalle, som therpaa kann tale meth rette i nogen maade, Ther som saa skiede, att forskrevne min Anpartt vdj Knudstrup eller nogett thes thilliggelse, eller och nogen aff forskrevne mine gaarde och gotz eller nogen theris rette tilliggelse, som nu thilligger, och aff arrelts tiid thilliggett haffuer, Bleff forskrevne min kierre Broder Steenn Brahe eller hanns arffuinng \i min lifftiid/, Affwonndenn⁶⁴ vdj nogen rettergann, enthen formiddelst Kircke Loug Werdztzig Rett, eller nogenn ny paafund, formiddelst min eller mine Arffuingers Wanhiemmels Brøst⁶⁵ skyld, Tha beplichter Jeg mig hermeth for mig och mine Arffuinger och Børnn, Att Wederlegge forskrevne min kierre broder Steenn Brahe eller hanns Arffuinge Med anddett saa gott gotz paa skyld och Rennthe, Her vdj Riigett Jnnden Sexs Vgger ther nest ephther komendis, och holde hannom och hanns Arffuinnger thennom schadesløs i alle maade, Eller och huis sligtt skiede ephther min affganngh,⁶⁶ Tha mine Børnn eller theris Arffuinger, att Wederlegge, betale och fornøye, min kierre Broder Steenn Brahe eller hanns Arffuinger, Medtt Pennche igienn, effter gott folckis siigelse och paakiendelse.

Nederst på skødet, skrevet på dansk, ses Tycho Brahes karakteristiske underskrift, som den kendes fra mange andre dokumenter: "Tyghe Brahe Egen hand". Beseglingen er foretaget med en lille signetring, som han ofte bar. Efter hans død blev ringen arvet af sønnen med samme navn. Foto: Jens Velleu, 2005.

Stadfestelse og underskrift

Huis billigt och rett kannd vere, Att saa er i sanndhed och i alle maade vbrødeligenn holdis skall, Haffuer Jeg Tygge Brahe for mig och mine Arffuinngge trøgt mitt Signett Her nedenn for thette mit obne breff, och mig meth egenn hand vnnderskrevet, Och Wennligen ombedenn Erllig och velbiurdige Mennd, Dethleff Holck till Høigaardt, och Eske Biilde till Ellinngge, thette breff meth mig til Widnisbyrtt att besegle, Giffuitt och schreffuitt wdj Kiøpnehauffnn Thennd Siet-

te dagh Augustj, Aar epther Christj fødtzell, Jtt Tusennd, femb Hundrede, Halfffbemte sindstiuge och fiirre -

Tyghe Brahe	Dettloff Holck	Eske Bylde
Egen hand	Egen handtt	egen handtt
[segl]	[segl]	[segl]

[Bagside:]

Min Broder Tyges /Skiøde\breff paa Knudstrup gaard och godtz

2. 1. **dombrev, dateret 18. marts 1595.** Papir, 2 hæftede læg. Bredde 21 cm, højde 34 cm. Vandmærke: Borg, side 5/6 og 7/8. Besegling: 1 bevaret papirsegl, SIGILLUN [!] / REGNI / DANLÆ AD / CAUSAS, sort voks under papir. Proveniens: Landsarkivet i København, Pergamentsamlingen, Gavnø Gods, Dokument nr. 144.

Wij Christian then Fierde medt Gudtz Naade, Danmarckis, Norgis, Vendis, och Gotthis vduallde konning, Herthug vdj Slessuiig, Hollstenn, Storman och Dytmerskenn, Greffue vdj Olldenborg och Dellmenhorst, Giøre Alle uitherligtt, Ath for Oss Vor Skicket Oss Ellskelige Steenn Brahe till Knudstrup, vor Mandt Raadt, och Høffuidtzmandt paa uort Slaatt Kallundborg Meth ith uortt Stadfestellsse breff, Liudendis paa ith Skiødebref Hans Broder Oss Ellskelige Thyge Brahe Wor Mandt och thienner hannom giffuitt haffuer, Som Dittløff Holck till Høygaardt och Eske Biillde till Ellinge Worre Mendt och thienner, Meth Hannom Forseglitt och Vnderschreffuitt haffuer, Liudendis paa disse efftherschreffne Hans Gaarde och Godtz, Huilcke Gaarde och Godtz Forschreffne Steenn Brade Nu Haffuer vdj haandt och haffuindis verge Och Acter Ath Forføllge till Laass,⁶⁷ Som er Først Hans Sædegaardt, Som er Hallffparthenn Knud-

⁶⁷.

Se afsnit 3 i indledningen.

strup Hoffuidgaardt, Liggendis vdi Skaane vdi Lugede Herridt vdi Kogerødtz Sogn [...]

[tekststykke udeladt, se kilde 1, *Det handlede*]

Thj tilldømme Vij nu første siide *Forskræve* Steen Brade och hans Arffuinge, *Forskræve* Knudstrup Hoffuidtgaardt, och *Forskræve* tilliggendis Gaarde och godtz Medt alle Sine Retthe tilliggellsse, Ath haffue Nyde, Bruge och Beholde, Vnderthagendis *forskræve* thre gaarde vdi Ingellstedt herridt, vdi Hammer, Som Haagen Mogensen, Clemmindt Morthensenn, och Peder Morthensenn iboer, Och thuende gaarde vdi Fers herridt, vdi Ellistadt Niells Niellsenn och Carll Niellsenn iboer, Som handt sidenn haffuer Borttskiiffitt.⁶⁸ Forbiudendis alle Ehuo de helldst erre, Eller Være kunde, Denom *der* paa hinder eller Forfang⁶⁹ Ath giøre i Nogenn Maade Saa lenge Nogenn kommer for Oss, *Meth* bedre Beuiissning paa uortt Rettherthing. Datum Hafniæ 18. die Martij Anno 1595. Nostro ad causas sub sigillo teste Arnoldo Huitfeldio Just^o nostro dilecto.⁷⁰
[segl]

[Bagside:]

Første Dombreff.

Ditte breff er lest paa Schaninge lanntztzing den 9 Augustj Anno 1595, Huilket ieg Heinrich Schoemager lanntztinningschriuer vidner med thenne min egen haannd oc vnndertrøcte Signete.

68.

Afhænde ved bytte, mageskite.

69.

Forurettelse, skade.

70.

Oversat: Under vort segl til sager bevidnet af vores elskede kansler Arild Huitfeldt.

3. 4. dombrev, dateret 30. marts 1596.

Pergament. Bredde 53 cm, højde 33,5 cm. Besegling: 1 hængesejl, SIGILLUN [!] / REGNI / DANIE AD / CAUSAS, sort voks i ufarvet voks. Proveniens: Landsarkivet i København, Pergamentsamlingen, Gavnø Gods, Dokument nr. 147.

Wij Christian then Fierde medt Gudtz Naade, Danmarckis Norgis Wendis och Gotthis vdualde Konning Herthug vdi Slesuig, Hollsten, Stormarn och Dytmersken Greffue vdi Olldenborg, och Dellmenhorst, Giøre Alle uittherligtt Ath For Oss Vor Skicket Oss Ellskelig Steen Brade till Knudstrup, Vor Mandt, Raadt, och Høffuidtzmandt paa vortt Slaatt Kallundborg *Meth* ith uortt thredie Dombreff, Liudendis Paa ith Skødebreff hans Broder Oss Ellskelig Thyge Brade vor Mandt och thienner hannom giffuitt haffuer, Som Dittløff Holck till Høygaardt och Eske Biillde till Ellinge Vorre Mendt och Thienner *Meth* hannom forseglitt och vnderschreffuitt haffuer, Liudendis Paa disse efftherschræve Gaarde och godtz, Huilcke Gaarde och godtz *forskræve* Steen Brade Nu haffuer vdi haandt och haffuendis uerge, Och Acter Ath forføllge till Laass, Som er Først Hans Sædegaardt, Som er Hallffparthenn aff Knudstrup Hoffuidgaardt Liggendis vdi Skaane, vdi Lugede Herridt, vdi Kaagerødtz Sogn [...]

[tekststykke udeladt, se kilde 1, *Det handlede*]

Efftherdj som uortt Stadfestellsse breff, och *Thet* uortt thredie Dombreff der om ydermere vduisser, Thj tilldømme vij nu fierde sinde, *Forskræve* Steenn Brade och hans Arffuinge, *Forskræve* Knudstrup Hoffuidgaardt och *Forskræve* tilliggendis Gaarde och godtz *Meth* Alle sine Retthe tilliggellsse Ath Haffue, Nyde, Bruge och Beholde, Vnderthagendis *Forskræve* thre Gaarde vdi Ingellstedt Herridt vdi Hammer, Som Haagenn Mogensen, Klemmindt Morthensenn, och Pe-

der Morthenssenn iboer, Och thuende Gaarde vdj Ferss Herridt, Vdj Ellistadt, Niells Niells-senn, och Karl Niellssenn iboer, Som handt sidenn haffuer Borttskiiffth, Forbiudendis Alle, Ehuo de Helldst erre, Eller uære kunde, Den-nom *der* paa Hinder Eller Forfang Ath gjøre I Nogenn Maade, Saa lenge Nogenn kom-mer for Oss *Meth* bedre beuiissning paa uortt Rettherthing, Datum Hafniæ 30. die Martij. Anno 1596. Nostro ad causas sub sigillo teste Arnoldo Huitfeldio Just^o nostro dilecto.

[segl]

[Bagside:]

Fierde Dombreff

Ditte Breff Er lest Paa Schoninnge lanntz-ting, denn 24 Aprilis Anno 1596, Huilkett ieg Heinrich Schoemager lanntztinningschriuer, vidnner med denne min Egen haannd och wnder trocte Signet.

[segl]

4. Almindelig stævning, dateret 30. marts 1596. Papir, 1 læg. Bredde 22,5 cm, højde 34,5 cm. Vandmærke: Våbenskjold, side 1/2. Nederste del af blad 3/4 bortrevet, segl mangler. Proveniens: Landsarkivet i Køben-havn, Pergamentsamlingen, Gavnø Gods, Dokument nr. 146.

Wij Christian then Fierde medt Gudtz Naade, Danmarckis, Norgis, Vendis, och Gotthis vduallde konning Herthug vdj Slessuiig, Hollstenn, Stormarnn, och Dyttnerskenn, Greffue vdj Olldenborg och Dellmenhorst, Hillsse ether Som Bøgge och Bør offuer Alltt uortt Rige Danmarck, Kierligenn meth Gudt och uor Naade, *Thet* Skulle i uide, Ath For Oss Vor Skicket Oss Ellskelig Steen Brade till Knudstrup Vor Mandt, Raadt, och høffuidtz-mandt paa Vortt Slaatt Kallundborg, *Meth* ith uortt Fierde Dombreff - Skreffuitt Paa Pergamentt *Meth* Hengendis Indssegle, Liudendis paa ith Skødebreff, Hans Broder Oss Ellskelig Thyge Brade uor Mandt och thien-

ner Hannom giffuitt haffuer, Som Dittløff Holck till Høygaardt, och Eske Biillde till El-linge, Vorre mendt och Thiennere, *Meth* Han-nom Forsseglitt och Vnderschreffuitt haffuer, Liudendis Paa disse efftherschrevne Gaarde och godtz, Huilcke Gaarde och godtz For-skrevne Steen Brade nu haffuer vdj haandt och giffuindis uerge, och acter Ath forføllge till Laass, Som er først hans Sædegaardt Som er Hallffparthenn aff Knudstrup Hoffuidgaardt Liggendis vdj Skaane vdj Lugude herridt vdj Kogerødtz Sognn [...]

[tekststykke udeladt, se kilde 1, *Det handlede*]

Thj biude Vij nu hoess ether Alle, Som i uortt Rige Danmarck erre, Som Sig kiender No-genn deell, Lodt, eller Rettighedt Ath haffue vdj Forskrevne Gaarde och Godtz, Eller i no-genn deris Retthe tilliggellsse Enthenn for Eyendom, Pantt, Laan, Gaffue, Eller Være sig I Huadt helldst Maade *thet* uære kandt, Athj inden Ith Aar Och Sex vger, kommer for Oss Paa uortt Rettherthing *Meth* huis Beuiissning I *der*paa haffue, Saa Fremptt Ath uij Skulle Ey ther effther, Giffue Steenn Brade, Eller Hans Arffuinge Fremdelis Vorre Breffue och Forfølling i Saggenn Som oss aff Retthe Bør, Datum Hafniæ 30. die Martij Anno 1596. Nostro ad causas sub Sigillo teste Arnoldo Huitfeldio Just^o nostro dilecto.

5. Låsebrev, dateret 30. juni 1598. Per-gament. Bredde 67,5 cm, højde 42,5 cm. Besegling: Hængesegl mangler. Proveniens: Landsarkivet i København, Pergamentsam-lingen, Gavnø Gods, Dokument nr. 149.

Wij Christian then fierde medt Gudtz Naade, Danmarckis, Norgis, Wendis, och Gotthis Konning, Herthug vdi Slesuig, Holl-sten, Stormarn och Dyttnersken, Greffue vdj Olldenborg och Dellmenhorst, Giøre Alle uittherligtt ath Aar 1598, Thenn 30. Junij Paa uortt Rettherthing, Vdj uor Kiøbstedt

Kiøbnehaffnn, Neruærendiss Oss Ellskelig Hendrick Løcke till Offuergaardt uor Mandt Raadt och Embedtzmandt Paa uortt Slaatt Vordingborg, For Oss Vor Skicket Oss Ellskelig Steenn Brahe till Knudstrup, uor Mandt, Raadt, och Embedtzmandt Paa uortt Slaatt Kallundborg, *Meth* Noger uorre Breffue och Forfølling Liudendis Paa ith Skiødebref Hans Broder Oss Ellskelig Thyge Brahe hannom giffuitt haffuer, Som Dittløff Holck till Høygaardt, och Eske Bilde till Ellinge uorre Mendt och thienner, *Meth* hannom forsseglitt och vnderschreffuitt haffde, Liudendis Hannom Ath haffue Solldt, Skøtt och Affhendt fra sig och sine Arffuinge, och till Forskrevne Steen Brahe och Hans Arffuinge Hans Sædegaardt, Som er Hallffparthenn Knudstrup Hoffuidgaardt, *Meth* efftherschrevne tilliggendis godtz Som Hannom Arffueligenn effther Hans Fader uor tillfalldenn, Som forskrevne Steen Brahe nu haffuer vdj Haandt och haffuendis uerge Och haffuer forfuldt till Laass Som er først Hans Sædegaardt Som er Hallffparthenn Knudstrup Hoffuidgaardt Liggendis vdj Skaane, vdj Lugude herridt, vdj Kogerødtz Sognn [...]

[tekststykke udeladt, se kilde 1, *Det handlede*]

Och Først I retthe lagdis uortt Stadfestellsse breff, Thernest fire uorre Dombreffue dett Fierde skreffuitt Paa Pergamentt *Meth* hengendis Indssegle,⁷¹ Huerth forskrevne Dombreff Paa Sex vger, Och uor Allmindelig Steffning Paa ith Aar och Sex vger, Offuer Alltt uortt Rige Danmarck, Ath huo sig kiennder Nogenn deell, Lodt, eller Rettighedt Ath haffue I forskrevne Knudstrup hoffuidgaardt och Godtz, Eller I nogenn deris Retthe tilliggellsse, Enthenn for Eyendom, Pantt, Laan,

^{71.} Bekræfte, give gyldighed ved segl.

^{72.} Tavshed, dvs. erklære for afgjort.

Gaffue, Eller uære sig I huadt Maade dett heldst uære kandt, Ath de skulde komme for Oss Paa uortt Rettherthing, *Meth* deris Beuiissning de der paa haffue, Och der effther uor Allmindelig Steffning Sex vgers Offuerhørillsse Sammeledis offuer Alltt uortt Rige Danmarck, Huilcke uorre Breffue Alle Loughlige Giffue, Och till Thinge Leste, Forfulde och Fremgangne erre uedt Alle deris Thider och Datum, Och der emodt er ingen Breff thagenn Aff Oss, Tha effther Saadanne uorre Breffue och Loughlig forfølling Vor der oppaasagtt for retthe, Ath Forskrevne Steen Brahe Bør Ath haffue Laass Paa forskrevne Gaardt och godtz Thj tilldømme uij Forskrevne Steen Brahe och Hans Arffuinge Forskrevne Knudstrup Hoffuidgaardt *Meth* denns tilliggendis Gaarde och godtz Och Alle deris Retthe tilliggellsse, Huadt dett heldst er, Eller Neffnis kandt, Inthet vnderthagitt, Ath haffue, Nyde, Bruge och Beholde, till Euindelig Eye, Forbiudendis Alle, Ehue de hellst erre, Eller uære kunde, Thennom derpaa Ath hindre, Forfang Ath giøre Vforretthe, Ellersig dermeth Ath be-uare, Emodt deris Minde, Effther denne dag I Nogenn Maade. Och Setthe uij denn Sag Euindelig Thiellsse⁷² Paa, Datum ut Supra. Nostro ad causas sub sigillo teste Arnoldo Huitfeldio Just^o nostro dilecto.

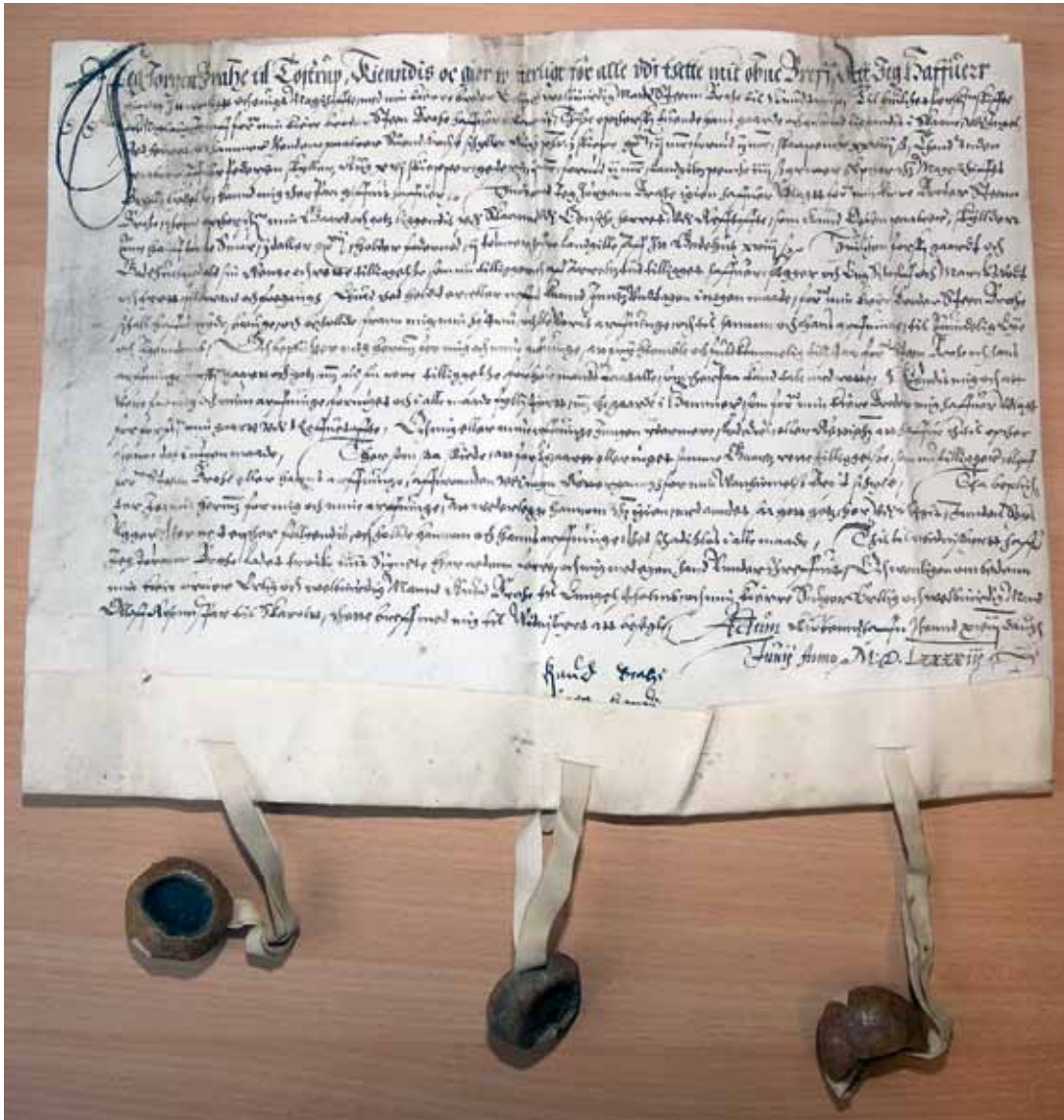
[Bagside:]

Laasebreff paa Knudstrup hofvidgaard halfuedeel, med 16 gaarde foruden Blegeskiers By oc andet gods paa Sletten och møllerne ved Knudstrup.

6. Mageskifte mellem brødrene Jørgen Brahe og Steen Brahe. Landsarkivet i København: Pergamentsamlingen: Gavnø Gods: Dokument nr. 141. Dateret 18. juni 1593.

De mageskiftende parter

Jeg Jørgen Brahe til Tostrup, kienndis oc giør witterligt for alle vdj thette mit obne Breff, Att Jeg haffuerr giortt Itt wenligt och euigt

I tiden efter, at det omfattende bo efter Otto Brahe var fordelt mellem arvingerne, begyndte et forløb af mageskifter. De implicerede forsøgte at få samlet så mange gårde som muligt tæt på deres hovedgård. Det var således helt naturligt at Jørgen Brahe, som sammen med sin bror Knud havde arvet hovedgården Tosterup i Ingelstad Herred, mageskiftede 18. juni 1593 med broderen Steen, som jo dengang sad på halvdelen af Knutstorp. Jørgen fik gårde i Ingelstad Herred, mens Steen til gengæld fik ejendomme i Onsjö Herred. Mageskiftebrevet er underskrevet og beseglet af de to brødre samt Oluf Rosensparre. Mageskiftebrevet på Landsarkivet for Sjælland. Foto: Jens Velle 2008.

Magschiffte, med min kierre broder Erlig och welbiurdig Mand Steenn Brahe til Knudstrup.

Hvad der mageskiftes

Til huilchet forskrevne skiffte och Magelaug, Jeg aff forskrevne min kiere broder Steen Brahe haffuer bekommit, Thise eptherskrevne tuende hans gaarde och grund liggendis i Skaane, vdi Ingelsted herret, vdi Hammer, thend ene paaboer Suend Krust skyller Rug, j [1] pht: j [1] skiepe gesterij, ij [2] mk., fornød ij [2] mk., skattpenche xxvij [28] sk., Thend Anden paaboer Iffuer Pedersen skyller Rug xvj [16] skiepper, gesterie, ij [2] mk., fornød ij [1½] mk., Landgiltzpenche iiij [4] sk. grotter Epther thet Mageschiffits Breffs lydelse, Hannd mig ther Paa giffuit haffuer, Huoremod Jeg Jørgenn Brahe igien haffuer vdlagtt forskrevne min kiere Broder Steenn Brahe, thenne eptherschrevne min Gaard och gotz liggendis vdi Skaanne, vdi Oensche herret, vdi Refftoffte, som Knud Olsen paaboer, skylder Enn Halfftønne Smør, j [1] daller gesterij, holder fodernød, ij [2] tønner haffre Landgille, Aff Itt Gadehus xvij [18] sk. Huilchen forskrevne gaardt och Gadehus, med ald sin Rente⁷³ och rette tilliggelse, som nu tilligger, och aff Arreltz tiid tilligget haffuer, Agger och Eng, Schouff och Marck, Wodt och tyrтт, Fiskewand och feegangh, Ehuad thed heldst er, eller neffnis kannnd, Inntet vndtagen i nogen maade, forskrevne min kiere broder Steen Brahe schall haffue, nyde, bruge, och beholde, frann mig, min høstru, och alle voris arffuinge, och til hannom och Hans arffuinge, til Euindeligh Eye och Egenndomb.

Modparten holdes skadesløs

Och beplichter mig Hermeth for mig och mine arffuinge, att fry Hiemble och fuldkommelig tillstaa forskrevne Steen Brahe och

hans arffuinge, forskrevne gaartt och gotz, meth ald sin rette tilliggelse, for Huer mands Paatalle, som ther Paa kand tale med rette, Kiendis mig och att vere for mig och mine arffuinge, fornøget och i alle maade fyllistgiortt, meth the gaarde i Hammer, som forskrevne min kiere Broder mig haffuer vdlagt for forskrevne min gaartt vdi Reffuetoffte, Och mig eller mine arffuinge Innngen ydermere, lod, diel, eller Rettigheth att haffue ther til epther thenne dag i nogen maade, Ther som saa skiede, att forskrevne gaartt eller noget samme Gaartz rette tilliggelse, som nu tilligger, bleff forskrevne Steenn Brahe eller Hanns arffuinge, affwonnden vdi nogen Retterganngh for min Wanhiemels Brøst schyld, Tha beplichter Jeg mig Hermeth for mig och mine arffuinge, Att wederlegge Hannom thet igien, med andet saa gott gotz, Her vdi Rigit, Innden Sexs vgger, ther nest epther føllgendis, och holde Hannom och Hanns arffuinge, thed schadisløs i alle maade.

Stadfæstelse og underskrift

This til widnisbyrtt haffuer Jeg Jørgenn Brahe ladet trøcke mit Signete Her nedenn forre, och mig med egen hand vnnderschreffuit, Och wenligen ombedenn min kiere broder Erlig och welbiurdig Mannd Knud Brahe til Enngelstholmb, och min kierre Suoger Erllig och welbiurdig Mand Ollof RosennsPar til Skarolt, thette breff med mig til vidnisbyrt att besegle, Actum Kiøbenndhaffn thennd xvij [18] daugh Junij Anno M:D:Lxxxxiij [1593]

Jørgen Brahe	Knud Brahe	[ingen underskrift]
med egen		
haan	Egen Hand	
[segl]	[segl]	[segl]

7. Mageskifte mellem Beate Bille og hendes søn Steen Brahe. Landsarkivet i København: Pergamentsamlingen: Gavnø Godsarkiv, dokument nr. 143, 507. Dateret 16. oktober 1594.

⁷³. Afgift.

De mageskiftende parter

Jeg Beathe Bille till Billiszgaardt, Kiennndis och gjør witterligt for alle Vdj thette mitt obne Breff, Att Jegh haffuer giortt Itt kierligtt och Vigiennkallendis Mageschiffte, med min kierre Sønn Erllig och Velbiurdig Manndt Steenn Brahe til Knudstrop.

Hvad der mageskiftes

Til huilchett forskrevne Mageschiffte Jeg aff forskreffne min kierre Sønn haffuer bekom-mitt, Enn hanns gaardt och grundt liggennndis Vdj Skaanne, i Rønnebierrig Herredt i Quæløff som Mogens Pederssenn i boer, och schyller Aarligen, Bygh 2 Pund, skattepenn-che, 2 sk. grott, giesterie 4 march, fodernøds pennche 4 march, Theie Enn. Effter thet breffs lydelse, som forskreffne min kierre Sønn, mig ther paa giffuitt haffuer, Huor-emod Jeg Beathe Bilde til forskreffne min kierre Sønn Steenn Brahe, til forskrevne euige och Vigienkallendis Mageschiffte, haffuer Vdlagtt, Thenne eptherschrefne min gaardt och grund liggennndis i Skaanne i Lugud Herredt Vdj Kogerøds Sogenn i Blegisker som Benndt Knudssenn i boer, och skyller Aarligen Smør En halff Tønne, gesterie Penche, fiire March, foder-nøds Pennche fiire March, Theie Enn, Huil-chen forskrevne gaardt och grund, Med ald sin Renthe och rette thilliggelse, forskreffne Her-ligheth och rettigheth, Skouff och march, Agger och Enng, Wodt och tyrtt, fiskewannnd och fægannng, i kier och Moese, Inden March och Vdenn March, Ehuad thet heldst er eller neff-nis kannnd, som nu thilligger, och aff Arreltdtzs tiid thilliggen haffuer, Inndted Vnndtagen i nogenn maade, forskreffne min kierre Sønn Steenn Brahe schal haffue Niude bruge och beholde, frann mig och alle mine arffuinge, och till Hannom och Hanns arffuinge, til euen-delig Eie och Egenndom.

Modparten holdes skadesløs

Och kiendis Jeg mig Beathe Bilde eller mine arffuinnge, Inngen ydermere Lod diell eller

rettigheth, att haffue till forskreffnne gaardt, eptther thenne dag i nogenn maade, Beplich-ter mig och Hermeth for mig och mine arff-uinge, att frie hiemble och fuldkommelig thillstaa, forskreffne min kierre Sønn och hanns arff-uinge, Forskrevne gaartt och gotzs, for huer Mannds paatalle, som ther paa kannnd tale med rette. Skiede thet saa att forskreffne gaardt eller nogenn thes rette thilliggelse, Bleff forskreffne min kierre Sønn Steenn Brahe el-ler hanns arffuinge, affwonnden, Vdj nogen retterganng, for min eller mine arffuingers Wanhiemels brøst schyld, Tha beplichter Jeg mig hermeth for mig och mine arffuinge, att Wederlegge hannom eller hanns Arffuinge, med andett saa gott gotz paa skyld och Renn-the her Vdj Riigett Innden Sexs Vgger, thernest eptther komendis, och holde hannom och hanns arffuinge, thed schadissløs i alle maade.

Stadfæstelse og underskrift

This til ydermere Vidnisbyrtt haffuer Jeg Beathe Bilde for mig och mine arffuinge Trøgtt mitt Signete Her nedenn for thette mitt obnne breff, och mig meth egenn hannd Vnn-derschreffuitt, Och kierligenn ombeden min kierre Sønner Erllig och Velbiurdige Mendt Jørgenn Brahe till Tostrup och Olluff Rosenn-spar til Skaroltt thette breff med mig til Witter-ligheth att besegle. Giffuitt och schreffuitt Vdj Ki[øbe]nnnehaffnn thennd 16. dagh Octobris, Aar eptther Christj fødtzell, 1594.

Beatte
med egen Hand
[segl]

Bylle Jorgen Brahe
med egen handtt
[segl]

Oluff Rosenspar
Egenn handt
[segl]

8. Mageskifte mellem Beate Bille og hendes søn Steen Brahe. Landsarkivet i København: Pergamentsamlingen: Gavnø Gods: Doku-ment nr. 150. Dateret 14. august 1598.

De mageskiftende parter

Jeg Steen Brahe till Knudstrup Høffuidtz-
mand paa Kallundborrig Slott, kiendes och
giør vitterligt for alle vdi dette mit obne
breff, att ieg hafuer giord it venligt och euigt
Mageskifte, med min kiere Moder, Erlig och
vellbiurdig frw Beate Bilde till Bildisgaard.

Hvad der mageskiftes

till huilckett forskrevne Skifte och Magelaug,
ieg af forskrevne min kiere Moder hafuer be-
kommid denne eptherskrevne hennedes gaard
liggenndis i Skaane, vdi Lugud herrid, vdi
Kowrødtz Sogenn, som kaldis Riissegaaarden
och Jenns Smed nu paaboer schylder Aarligen j [1]
fierding Smør ij [2] march giesterij ij [2]
march fodernødtz pennge, epther dette
Mageskifte breffs liudellsse, hun meg
derpaa gifuet hafuer, Huoremød ieg Steenn
Brahe igien hafuer vdlagd, forskrevne min
kiere Moder frw Betae Bilde, denne epther-
skrevne min gaard och godtz liggenndis i
Skaane i Giers herrid i Eskerød, som Aage
Andersen nu paaboer, skyller Aarligen j [1]
fierding Smør ij [2] thønner hafre j [1] daler
giesterij, iij [3] march Dagsuercks pennge,⁷⁴
Huilckenn forskrevne gaard och godtz med
ald sin Rennte och rette tilliggelsse, som nu
tilliger och af Arrildtz thid med rette tillagd
hafuer, Agger och Enng, Skouff och Marck,
Vaad och tyrd fiskewannnd och feegannng,
ehuad det heldst er eller Nefnis kand, inthet
vndertagen i Nogen maade, forskrevne min
kiere Moder frw Beate Bilde, schall hafue
niude bruge och beholde fran meg min ho-
stru och alles voris Arfuinger, och till hende
och hendes arfuinger, till euindelig eye och
Eygendomb.

Modparten holdes skadesløs

Och beplichter meg hermed for meg och

74.

Pengeafløsning for hoveri.

mine arfuinger at frij hiemle och fuldkom-
melig tillstaa forskrevne min kiere Moder frw
Beate Bilde och hendes arfuinger forskrevne
gaard och godtz med ald sin rette tilliggelsse
for huer mands paatale, som der kand paa-
tale med rette, Kiendes meg och at vere for
meg och mine arfuinger med fornøyet och
i alle maade fyllestgiort, med den gaard Riis-
segaarden som forskrevne min kiere Moder
meg hafuer vdlagd for forskrevne min gaard i
Eskerød och meg eller mine arfuinge, ingen
ydermere Lod, deell eller Rettighed at hafue
dertil epther denne dag i nogen maade,
Thersom saa skeede at forskrevne gaard,
eller noget same gaardtz rette tilliggelsse
som nu tilligger, blef forskrevne min kiere
Moder eller hendes arfuinger afwunden i
nogenn Retterganng, for minWanhieम्मels
brøst skyld, tha beplichter ieg meg hermed
for meg och mine Arfuinger at vedderlegge
hende det igien med andet saa gott godtz
her vdi Riiget inden Sex vger Derneft epther-
følgenndis, och holde hende och hendes
arfuinger det skadisløs i alle maade.

Stadfæstelse og underskrift

Thes till ydermere vidnisbyrd hafuer ieg
Steenn Brahe trøgt mit Signete her neden
for dette mit obne bref, och meg med egen
hannd vnderschrefuit, och venligen ombe-
den, Erlige och velbiurdige Mennd, Oluf
Rossensperre till Skarrolld, och Jørgen Brahe
till Tostrup dette bref med meg till vitterlig-
hed at bessegle och vnderschrifue, Gifuet vdi
Mallmøe thend xiiij [14] dag Augustj Anno
M:D:Lxxxxviiij [1598]

[ingen underskrift]

[segl]

Oluff Rosenspar
Egenn handt
[segl]

Jørgen Br[a]he
med egen hand
[segl]